

**Entre les flors i la mar:
l'art de Mercè Rodoreda**

*Una anàlisi de **Jardí vora el mar***

Pseudònim: M.V.M.
Curs: 2024-2025

“Les coses importants són les que no ho semblen.”

Mercè Rodoreda, *Quanta, quanta guerra...*

Resum i Abstract

Català

Mercè Rodoreda és l'escriptora cabdal de la literatura catalana, coneguda per la seva gran obra narrativa.

Aquest treball parteix de la hipòtesi: es pot fer un paral·lelisme entre la vida de l'autora i els elements simbòlics de la novel·la *Jardí vora el mar*. Com tots els autors literaris, Rodoreda escriu sobre coses que coneix. Per això, narra coses que ha viscut en primera persona. Conseqüentment, aquest treball conté una part teòrica que tracta d'una recerca sobre la seva biografia i els elements simbòlics que més utilitzava a les seves obres, una part pràctica que tracta d'analitzar profundament l'obra *Jardí vora el mar* amb la finalitat de trobar una consonància entre elles i he fet tres entrevistes a estudioses de les obres de l'autora. Ha estat mitjançant aquesta recerca que he pogut extreure'n les conclusions: *Jardí vora el mar* està vinculat amb la vida de l'autora, però, sobretot, amb les seves passions.

Anglès

Mercè Rodoreda is one of the greatest writers of the catalan literature. She is well known for writing narratives.

This research starts from the hypothesis: a parallelism can be made between the life of the author and the symbolic elements of the novel *Garden by the Sea*. Like every author, Rodoreda writes about what she knows. For that reason, she writes about events she has experienced first hand. Consequently, this work contains a theoretical part where it has a search about her biography and the symbolic elements she had usually used in her novels. Furthermore, it also has a practical part in which there is a deep analysis of *Garden by the Sea* as an intention to find a consonance between them and three interviews to different women that studied her novels. Through this research I could reach a final conclusion: *Garden by the Sea* is not as connected with Mercè Rodoreda's life as her passions.

ÍNDEX

1. Introducció.....	6
1.1. Justificació.....	6
1.2. Objectiu.....	6
1.3. Hipòtesi.....	6
1.4. Metodologia.....	7
1.5. Rellevància del tema.....	7
2. Mercè Rodoreda i la seva obra.....	8
2.1. Biografia de l'autora.....	8
2.2. Obra novel·lística de Mercè Rodoreda.....	11
2.2.1. Els elements simbòlics.....	11
3. Jardí vora el mar.....	15
3.1. Simbologia.....	17
3.1.1. Jardí.....	17
3.1.2. Mar i aigua.....	18
3.1.3. Flors.....	19
3.1.4. Eucaliptus.....	19
3.1.5. Àngel (Cecília).....	20
3.1.6. Xiprers.....	20
3.1.7. Creu.....	21
3.1.8. Mirall.....	21
3.1.9. Gat.....	21
3.1.10. Barca vermella.....	22
3.1.11. Escacs.....	22
3.1.12. Animals no domèstics.....	22
3.2. Anàlisi dels personatges.....	23
3.2.1. Jardiner.....	24
3.2.2. Feliu Roca.....	26
3.2.3. Eulàlia.....	27
3.2.4. Maragda.....	27
3.2.5. Rosamaria.....	28
3.2.6. Francesc.....	29
3.2.7. Sebastià.....	29
3.2.8. Senyor Bellom.....	30
3.2.9. Maribel.....	30
3.2.10. Eugeni.....	31
3.2.11. Paulina i Andreu.....	32
3.2.12. Quima.....	33
3.2.13. Miranda.....	34
3.2.14. Mariona.....	34
3.2.15. Mingo.....	35
3.2.16. Toni.....	35
3.3. Temes principals.....	36

3.3.1. La importància dels diners.....	36
3.3.2. El fracàs amorós.....	37
3.3.3. El refús de la maternitat.....	38
3.3.4. L'art.....	39
3.3.5. La pèrdua de la puresa.....	40
5. Conclusions.....	42
6. Bibliografia.....	43
7. Annexos.....	45
8. Agraïments.....	60

1. Introducció

1.1. Justificació

A primer d'ESO, vaig tenir una tutora que em va convidar a llegir *La meva Cristina*, un conte de Mercè Rodoreda. Aquest relat em va tenir atrapada des de la primera línia que vaig llegir. Des d'aquell precís instant, vaig tenir ganes de saber-ne més, de l'autora. Llavors, vaig decidir endinsar-me en la seva obra novel·lística.

Sempre m'ha cridat l'atenció el fet de no sentir a parlar gaire de *Jardí vora el mar*, una novel·la que, fins i tot Joan Sales i Armand Obiols creien que seria un gran èxit. No obstant això, no ho va ser en la mateixa mesura que les dues grans obres de l'autora: *La plaça del Diamant* i *Mirall trencat*.

Quan vaig haver de triar el tema del treball, només tenia clar que volia que fos un tema de literatura. Aleshores, vaig optar per fer-lo sobre una de les novel·les de Mercè Rodoreda. Tot i el neguit de fer un treball sobre una escriptora que ja ha estat molt estudiada, vaig decidir tirar endavant la meva proposta amb la novel·la que ha viscut eclipsada per les altres dues grans obres de Rodoreda i no ha tingut el reconeixement que es mereix.

1.2. Objectiu

L'objectiu d'aquest treball és descobrir la simbologia de la novel·la en consonància amb la vida de l'autora.

He triat aquesta obra perquè va ser de les primeres novel·les que va escriure en la seva etapa de la maduresa. Mentre escrivia *Jardí vora el mar* a Rodoreda li va venir la inspiració per escriure *La plaça del Diamant* i *Mirall trencat*. L'autora creia que aquesta obra tindria molt èxit, ja que *Jardí vora el mar* és una novel·la que pots estudiar-la en profunditat i, també, pots fer-ne una lectura senzilla. Tanmateix, no va ser així. Per tant, l'objectiu secundari del treball és descobrir per què *Jardí vora el mar* no és una novel·la tan coneguda ni tan estudiada com les altres novel·les rodoredianes.

1.3. Hipòtesi

Aquest treball de recerca parteix de la pregunta "El simbolisme en la literatura de Rodoreda, concretament en la novel·la *Jardí vora el mar*, està molt marcat per la seva biografia i les seves vivències personals?". La meua hipòtesi és que Mercè Rodoreda va inspirar la

simbologia i els personatges de les seves novel·les amb experiències personals, i, per això, es podria fer un paral·lelisme entre els personatges de *Jardí vora el mar* i ella.

1.4. Metodologia

Per aconseguir resoldre la meua pregunta de recerca he investigat sobre les diferents obres narratives de Rodoreda, he analitzat els elements simbòlics de les seves novel·les, sobretot de la primera novel·la que va voler mostrar al seu públic lector després de les guerres (*Jardí vora el mar*). També, he analitzat els personatges i els temes principals de *Jardí vora el mar* que tenen consonància amb la vida de l'autora. A més, he entrevistat a tres expertes sobre la literatura de Mercè Rodoreda. A partir d'aquesta informació he extret les meves conclusions.

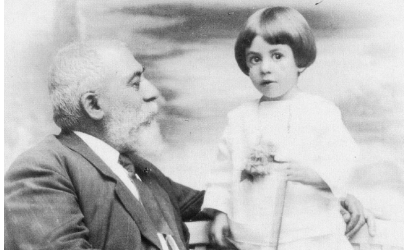
1.5. Rellevància del tema

Certament, Rodoreda és una autora que ja ha estat estudiada per diversos filòlegs amb un gran recorregut pel món literari. En comparació, el treball de recerca queda molt per sota del nivell de rellevància que tenen estudis sobre les obres de Mercè Rodoreda. No obstant això, aquest treball té la intenció de despertar les ganes d'obrir les pàgines d'aquest llibre a aquells lletraferits que encara no han tingut el plaer de llegir aquesta gran novel·la. Així mateix, pot ser interessant per a aquelles persones a les quals se'ls il·luminen els ulls amb cada història que els expliquen. A aquelles persones que viuen amb inquietuds relacionades amb l'àmbit humanístic, concretament amb el literari.

2. Mercè Rodoreda i la seva obra

2.1. Biografia de l'autora

Mercè Rodoreda i Gurguí fou una escriptora catalana nascuda l'any 1908 a Barcelona.

Mercè Rodoreda i el seu avi.
Fundació Mercè Rodoreda
(https://www.mercerodoreda.cat/img/autora/biografia_infantesa.jpg)

Durant els seus anys d'infantesa que ella recordà com els millors de la seva vida, ella visqué en una torre al barri barceloní de Sant Gervasi amb el seu avi i els seus pares. El seu avi fou un petitburgès amant de les flors i de la literatura catalana. És per això, que l'avi tenia un jardí on es va fer construir una estàtua de Jacint Verdaguer. Rodoreda mai va anar a l'escola, tots els seus coneixements els va adquirir de l'avi, Pere Gurguí.

Andreu Rodoreda, el pare de Mercè Rodoreda, li llegí Guimerà, Víctor Català i Ruyra. El seu avi i el seu pare l'endinsaren en el món literari. Montserrat Gurguí, la mare de Rodoreda, era una actriu amant del teatre. Mercè Rodoreda va créixer en un ambient literari important que marcà la seva figura, posteriorment, com a escriptora.

L'any 1921 el seu avi va morir, això causà una crisi econòmica familiar i la fi de la innocència de Rodoreda.

El germà de Montserrat Gurguí, Joan Gurguí, va anar a fer negocis a Amèrica. Com que a casa de Rodoreda no hi entraren prou ingressos, la mare utilitzà a la nena com a moneda de canvi per rebre diners del seu germà. L'any 1928 Rodoreda es casà amb el seu tiet per conveniència. L'any 1929 nasqué el seu fill, Jordi Gurguí, amb qui tingué una relació difícil. Aquesta situació que va viure està explicada a la novel·la més personal de Rodoreda, *Aloma*.

L'any 1930 Rodoreda va començar a escriure i inicià la seva carrera com a periodista. En aquella època revifà la premsa i la literatura catalana. Uns dels escriptors més importants de l'època foren Riba, Pla, Carner, Xammar i Sagarra. Dos anys després, va publicar la seva primera novel·la, *Sóc una dona honrada?*, amb la revista *Catalònia* –l'editorial que va publicar la gramàtica Fabra, el llibre amb el qual va aprendre a escriure. Poc després va publicar *Del que hom no pot fugir*.

Rodoreda no suportava el seu paper com a mare i dona casada. Llavors, s'enamorà d'Andreu Nin, qui arribà de l'URSS als anys trenta. Volia anar-se'n del pis i perdre al seu

marit de vista, aleshores va ensenyar les proves de l'afer amb Nin al seu marit i, l'endemà es traslladà a la torre dels pares.

Més tard va conèixer els joves novel·listes que havien creat la Colla de Sabadell: Joan Oliver, Francesc Trabal i Armand Obiols.

El 1936 Rodoreda feia de correctora al Comissariat de Propaganda de la Generalitat, feia de secretària de Joan Oliver a la Institució de Lletres Catalanes i ja tenia quatre novel·les publicades.

L'any 1937 Nin va ser assassinat per haver estat conseller de Justícia durant la Guerra Civil.

L'any 1938 va guanyar el Premi Creixells amb la publicació d'*Aloma*.

El gener de 1939, el conseller de cultura aconsellà als membres de la Institució de Lletres Catalanes que se n'anessin a l'exili. Tot i que Rodoreda no estava directament implicada en política, també marxà perquè no volia tornar a casa i deixar d'escriure. Per aquest motiu, va fugir amb altres escriptors catalans, deixant els seus pares, el seu marit i el seu fill a casa.

Van passar una setmana a Agullana i després van anar cap a França amb un passaport col·lectiu que va aconseguir Francesc Trabal. El va poder aconseguir gràcies al fet que la família de la seva dona vivia a París. Aconseguí un permís per a Rodoreda perquè es pogués quedar uns dies a la capital francesa. Més tard, Trabal va aconseguir una residència pels refugiats catalans, el castell Roissy-en-Brie.

Trabal i Rodoreda haurien tingut una relació amorosa, que es va trencar quan ella es va enamorar de Joan Prat –també conegut com a Armand Obiols.

Els amics de Rodoreda van marxar a Mèxic, però no quedaven més places al vaixell. Llavors, Murià va comprar-los dos tiquets per anar a la República Dominicana. Malgrat això, no hi van anar perquè preferien quedar-se a Europa.

Poc temps després, van anar-se'n a viure a París, fins al juny de 1940, quan l'exèrcit nazi va arribar a la capital. Al juliol d'aquell mateix any van anar a viure a Llemotges. Van endur-se a Obiols a diversos camps de concentració i Rodoreda va haver de treballar cosint per una casa de llenceria. Posteriorment, van instal·lar-se a Bordeus i va començar el seu primer llibre de postguerra, *Vint-i-dos contes*.

Un dia, la dona d'Armand Obiols –que era la germana de Francesc Trabal– va anar a veure'l a la seva feina. Rodoreda va tenir un disgust, ja que sempre tenia por de quedar-se sola. Malgrat tot, va tornar amb ell a París. Allà, Rodoreda va tenir idees suïcides.

L'any 1945 va patir una paràlisi del braç dret. Per aquest motiu, va posar-se a escriure poesia tot i que, posteriorment, no va donar importància a la seva obra poètica. A part d'escriure poesia, cal destacar que Rodoreda va visitar moltes galeries d'art i va pintar quadres utilitzant les mateixes tècniques que feien servir els pintors que més admirava.

Rodoreda va guanyar els Jocs Florals tres cops: l'any 1948 a París, el 1949 a Montevideo i el 1974 a Londres.

Rodoreda tornà a Barcelona el 1948 per veure a la seva mare i al seu fill. D'aquell panorama que va veure en va sortir la descripció de la ciutat a *La plaça del Diamant*.

Van anar a viure a Ginebra perquè a l'Obiols li van oferir una feina a l'Organització Mundial de la Salut.

L'any 1956, Rafael Tasis la va convèncer perquè es presentés el relat *Carnaval* al premi Joan Santamaria i el va guanyar. Després de guanyar el premi va tornar a Barcelona, ja que patia per les males condicions en les quals vivia la seva mare en aquella torre vella i deixada. Durant la seva estada a Barcelona, va passejar per la costa pel que podria haver agafat una idea del paisatge de *Jardí vora el mar*.

Aquell mateix any va replegar els contes de l'exili, *Vint-i-dos contes*, i, amb ells, va guanyar el premi Víctor Català. A més, va enviar *Una mica d'història* –que l'any 1961 la reescriurà com *Jardí vora el mar*– al premi Joanot Martorell. Tanmateix, no el va guanyar. Rodoreda considerava que aquella novel·la va ser la llavor de les següents.

L'any 1960 va presentar la novel·la *Colometa (La plaça del Diamant)* al premi Sant Jordi, però no el va guanyar. Nogensmenys, *El carrer de les Camèlies* va guanyar el premi Sant Jordi l'any 1966. Aquestes novel·les van passar pel vistiplau del seu editor i una de les persones més importants en la vida de l'autora, Joan Sales.

Quan va morir el tiet i marit de Rodoreda, ella va anar a Barcelona per temes de l'herència. Això li va permetre passar més temps amb el seu fill i els seus nets. Malgrat això, va tenir una discussió amb el fill per diners i no va tornar a veure al seu fill mai més.

Amb l'ajuda d'Obiols va començar *Mirall trencat*, va refer sencera la novel·la *Jardí vora el mar* (1967) i va publicar el recull de contes *La meva Cristina i altres contes* (1967).

L'any 1971 morí Armand Obiols. “*La mort d'Armand Obiols és un dels capítols més tèrbols i embolicats de la vida de Rodoreda. Durant aquells dies va escriure un dietari que no es pot consultar, on apuntava l'estat d'ell i els turments d'ella. Al dietari sembla que també hi va escriure el desengany i la sorpresa de descobrir l'amant d'Obiols a la clínica, la dona amb qui feia anys que s'entenia. Sola i desenganyada, Rodoreda va entrar en una espiral de foscor*”¹.

¹ Porras, Marina (2023). “*Al mig de la vida, jo*”. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial, p. 124

L'any 1979 s'empadronà a Romanyà de la Selva. Des d'allà va publicar un altre volum de relats, *Semblava de seda i altres contes* i, la seva última novel·la en vida: *Quanta, quanta guerra*.

L'any 1980 Sales va publicar el recull de contes *Viatges i flors*.

En aquell moment ja havia esdevingut una de les autores més importants de la literatura catalana. El 1980 va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. L'any 1986 es va publicar pòstumament *La mort i la primavera*.

L'any 1983 van diagnosticar-li un càncer de fetge i, a principis d'abril d'aquell mateix any va morir. El seu cos està enterrat al cementiri de Romanyà de la Selva.

Rodoreda va fer hereu literari de la seva obra a l'Institut d'Estudis Catalans.

2.2. Obra novel·lística de Mercè Rodoreda

2.2.1. Els elements simbòlics

És ben sabut que Rodoreda, com altres escriptors que ella considerava els seus referents, no utilitzen mai les paraules que escriuen en les seves obres per casualitat. Sempre tenen un significat i un rerefons. Abans d'endinsar-nos a *Jardí vora el mar*, veurem per sobre símbols que l'autora utilitza sovint a les seves novel·les i el seu significat.

Aloma (1938).

Aloma és la primera novel·la que va escriure i reconèixer Mercè Rodoreda. *Aloma* és una noia jove que viu amb el seu germà, la seva cunyada i el seu nebot. Ella té una relació amorosa amb el germà de la seva cunyada que just arriba d'Amèrica. Aquesta novel·la comença amb la frase: "*L'amor em fa fàstic*"². Aquesta frase ja ens indica com serà la relació que tindrà *Aloma* amb en Robert, el germà de la seva cunyada i com seran les relacions de la resta de les persones que ella coneix.

Amb aquesta novel·la, l'autora ens explica una mica la relació que va tenir amb el seu marit, però amb personatges ficticis. Rodoreda es va casar amb el seu tiet per conveniència, ella no estava enamorada d'ell. L'any després de casar-se, van tenir un fill.

Aloma és una novel·la carregada d'elements simbòlics. En el cas d'*Aloma* –com en moltes altres obres de l'autora– les flors que hi apareixen simbolitzen diverses situacions.

² Rodoreda, Mercè (2009). "*Aloma*". Barcelona: Grup Edicions 62, Educaula, p. 47.

En la novel·la apareixen les gardènies: “*les gardènies, masegades i negres, feien fàstic... i ella. Va ser a temps d’ofegar un crit amb la mà plana davant la boca*”³. Les gardènies representaven un avís de la pèrdua de la virginitat d’Aloma, un moment desagradable per ella. Durant la novel·la hi apareixen moltes flors més que tenen una simbologia al darrere relacionada amb les dones.

També hi ha el símbol del jardí, un símbol molt important en l’obra rodorediana. El jardí de la casa és un refugi per la protagonista, és el seu espai de pau.

La plaça del Diamant (1962).

La plaça del Diamant és considerada una de les novel·les més importants de Mercè Rodoreda i de la literatura catalana després de la Guerra Civil espanyola.

La plaça del Diamant és la història de la vida de la Natàlia, una dona que viu a Barcelona durant la Guerra Civil espanyola. Barcelona està descrita tal com la recordava Mercè Rodoreda després de la seva primera visita passada la guerra. L’escriptora considerava que Barcelona s’havia “despersonalitzat”.

En aquesta novel·la, també hi ha flors que simbolitzen diverses coses. Per exemple: les violetes simbolitzen la maternitat de Natàlia.

El canvi de nom és el que es podria anomenar les metamorfosi en les novel·les rodoredianes. “*Un canvi de nom equival a una metamorfosi: El nom de debò d’Aloma és Àngela. El nom de debò de Colometa és Natàlia.*”⁴ En el cas de la Natàlia, quan recupera el seu nom original –que el seu marit li havia canviat per Colometa– és quan recupera la seva pròpia identitat.

El carrer de les Camèlies (1966).

El carrer de les Camèlies és una novel·la que narra la història de Cecília Ce, una nena que van abandonar a una porta d’una casa del carrer de les Camèlies. Cecília s’escapa i es dedica a voltar per Barcelona. Passarà moltes penúries (la maltractaran, es prostituirà, etc.) fins a arribar a tenir casa pròpia.

³ Rodoreda, Mercè (2009), “*Aloma*”. Barcelona: Grup Edicions 62, Educaula, p. 145.

⁴ Rodoreda, Mercè, (2006), Pròleg de “*Mirall trencat*”. Barcelona: Club Editor, p. 31.

Al pròleg de *Mirall trencat*, Rodoreda explica un record: “a tres o quatre anys el meu avi va dir-me que jo tenia, meu, ben meu, un àngel de la guarda”⁵. Això podria explicar l’aparició dels àngels a les seves obres. Hi apareixen a: *Aloma*, *La plaça del Diamant*, *El carrer de les Camèlies* i *Mirall trencat*. N’és un exemple el capítol XLII d’*El carrer de les Camèlies*. En aquest capítol, la Cecília diu a l’Esteve que és el seu àngel. En aquest cas, els àngels estan relacionats amb l’amor.

Mirall trencat (1974).

Mirall trencat és una novel·la que narra la història sobre la decadència d’una família rica durant tres generacions al segle XX.

El títol *Mirall trencat* ens indica coses. En el pròleg de la novel·la, Rodoreda explica que el motiu pel qual es titula així és perquè un autor, amb la narració, reflecteix la realitat que viuen els personatges. En el seu cas, ella no la reflecteix sencera, només en reflectia trossos de tota la història que tenia escrita. Per tant, el seu mirall no estava complet, sinó que, estava trencat.

En aquesta novel·la, la família Valldaura té un jardí, que Rodoreda descriurà com “*el jardí de tots els jardins*”⁶. Aquest jardí, a diferència del jardí d’*Aloma*, és un jardí que simbolitza la mort i la destrucció. Una de les coses que passa en aquell jardí és la mort d’en Jaume Farriols.

La història de *Mirall trencat* acaba amb la destrucció de la casa i l’aparició de les rates. En aquesta obra, com en la resta d’obres de Rodoreda, l’aparició de les rates simbolitza el saqueig passada la destrucció.

Quanta, quanta guerra... (1980).

Quanta, quanta guerra... és una novel·la formada per un conjunt de contes que tracten de la misèria d’un home que està fugint de la guerra.

A *Quanta, quanta guerra...* l’autora descriu diverses flors boniques enmig d’una guerra. El protagonista de *Quanta, quanta guerra...* com a *Jardí vora el mar*, està molt arrelat a la

⁵ Rodoreda, Mercè, (2006), Pròleg de “*Mirall trencat*”. Barcelona: Club Editor, p. 23.

⁶ Rodoreda, Mercè, (2006), Pròleg de “*Mirall trencat*”. Barcelona: Club Editor, p. 9.

natura i, fins i tot, en alguns moments es deixa guiar per ella. Per tant, l'autora té la intenció de mostrar la natura i l'home com una sola cosa.

La mort i la primavera (1986).

La mort i la primavera és l'última novel·la que va escriure l'autora. Es diu que està inacabada perquè encara l'estava revisant quan es va posar malalta. Finalment, es va publicar tres anys després de la defunció de Rodoreda. *La mort i la primavera* tracta d'un poble el qual està sent constantment abusat i reprimat per uns éssers més grans que ells i, com, els personatges petits es revengen.

En aquesta novel·la, la natura és considerada un refugi, un indret per protegir-se.

3. *Jardí vora el mar*

Jardí vora el mar és una ficció literària que tracta d'un jardiner que narra sis estius d'una família rica en una torre vora el mar i que té un jardí cuidat per ell. Durant aquells estius, la família fa festes a les quals convida a uns amics. Tot i l'aparent felicitat que haurien de tenir, durant els estius narrats, hi ha episodis dramàtics que ni els més rics poden evitar.

Segons l'escriptora, *Jardí vora el mar*: “és important perquè obre camí a les altres”⁷. Aquesta novel·la va ser el punt de partida de l'autora.

Mercè Rodoreda va començar a escriure *Jardí vora el mar* l'any 1959 quan vivia a Ginebra. En aquella època la novel·la s'anomenava *Una mica d'història*. Rodoreda sabia que era una bona obra, la va escriure en disset dies i la va presentar al premi Joanot Martorell. Tanmateix, no va guanyar. Llavors, l'autora va guardar-la en un calaix i no la va treure fins al 1966. Aquell any va decidir reescriure-la. Finalment, l'any 1967 la va publicar amb el títol: *Jardí vora el mar*.

Jardí vora el mar es narra a través d'un narrador observador, és a dir, un jardiner que no opina –tot i que no és del tot objectiu– i només sap el que veu, per tant, els lectors no rebem la informació completa del que passa a la història, perquè només sabem el que veu el jardiner. Aquesta novel·la és una gran analepsi, en la qual el jardiner explica sis estius dels antics propietaris de la casa. A *Jardí vora el mar* destaca, com a estil narratiu, els diàlegs. Altrament, l'autora també utilitza l'estil indirecte i l'estil indirecte lliure.

La inconcreció dels espais d'aquesta obra fan que aquesta obra sembli més enigmàtica pels seus lectors. No està basada en una època concreta –tot i que fa certes referències a esdeveniments relacionats amb els principis del segle XX que fan que els lectors dedueixin que tracta dels anys trenta aproximadament– i no ens indica una localització concreta de la casa on passen l'estiu. Ara bé, tal com ha dit a l'entrevista la periodista Eva Comas i Arnal: “*La casa dels pares de l'Eugeni està ambientada al barri barceloní de Sant Gervasi, el mateix barri al qual va viure Mercè Rodoreda amb el seu avi i els seus pares*”.

Aquesta novel·la està estructurada en sis capítols. La seva estructura és semblant a la d'un fulletó pel fet que cada capítol acaba de manera interessant en el drama amorós perquè, així, la gent tingui ganes de llegir el següent; per tant, sembla que Mercè Rodoreda ha volgut adoptar l'estil del fulletó en cada capítol, com si *Jardí vora el mar* tingués sis fulletons ajuntats en un mateix llibre.

⁷ Rodoreda, Mercè, (1974), “*Mirall trencat*”. Barcelona: editorial, p. 9.

El primer capítol comença amb un estil indirecte del jardiner, en el qual ens presenta els personatges de la història i ens explica el primer estiu. Resumidament, aquest capítol tracta de la festa que organitzen els senyorets a la qual conviden a molts amics per celebrar que la Rosamaria està embarassada.

El segon capítol comença amb la notícia de l'avortament de la senyoreta Rosamaria. El senyor Bellom torna d'Amèrica i durant uns dies, el jardiner li explica coses de la seva vida que no havia explicat a ningú fins aleshores. Després, arriba el senyoret Sebastià de l'Àfrica. Abans de l'arribada estaven tots molt ensopits, però amb les bromes que fa en Sebastià –com per exemple, portar un lleó i que acabi atacant a la Miranda—provoca el riure de la gent. A més, s'escampa el rumor del possible afer entre la Miranda i el senyoret Francesc per tot el poble. Això fa que el senyoret Francesc marxi durant uns dies a can Bergadans. En Feliu, el senyoret Sebastià i la senyoreta Eulàlia demanen al jardiner que el vagi a buscar, però no aconsegueix que torni. Al cap d'uns dies el torna a veure a la casa amb en Feliu.

Finalment, tothom marxa i en Sebastià s'endú el lleó. Durant aquell hivern, venen uns paletes i uns pintors a fer obres –fan una quadra—i porten dos cavalls: el cavall negre es diu Lucifer i el blanc Fletxa.

El tercer capítol comença una novetat: la senyoreta Eulàlia està aprenent a pintar.

Com que a l'hivern havien comprat dos cavalls, tothom volia aprendre a muntar a cavall, però la que més s'hi va aficionar va ser la senyoreta Rosamaria. Seguidament, un germà de la Miranda va dur una mona que es deia Tití. Aquesta mona feia moltes trapelleries i molestava a tothom. Un dia la mona va desaparèixer i van donar-la per morta. Després, van rebre una carta que deia que el senyoret Sebastià era mort. El van matar uns negres que mataven elefants a l'Àfrica mentre els vigilava.

Al quart capítol en Mingo va demanar-li al jardiner que li donés una carta que havia escrit a la Mariona. En aquella carta, ell li preguntava si es voldria casar amb ell, però la Mariona no estava decidida encara. A través d'històries que expliquen els personatges ens assabentem de diversos desenganys amorosos: en Toni i la seva dona, el senyoret Sebastià i la senyoreta Eulàlia. El jardiner passejant pel poble es troba als pares de l'Eugeni, que no paren de preguntar si saben alguna cosa d'ell. El pare de l'Eugeni va explicar al jardiner que el seu fill li va dir que tornaria al cap de cinc anys d'Amèrica, que són els cinc anys que li donaria al Francesc de la vida de la Rosamaria. Els pares van marxar.

El senyor Bellom, un home grotesc que no sembla una persona sensible, va mostrar la seva admiració cap a l'art avantguardista. La Quima va explicar al jardiner que el gendre del senyor Bellom és el fill dels senyors que van venir i que ara era a casa d'ell. Finalment, el jardiner coneix l'home del qual ha sentit a parlar tant, l'Eugeni. L'Eugeni i el jardiner formen una amistat una mica peculiar.

Al cinquè capítol la Mariona va decidir casar-se amb en Mingo l'any vinent. La Rosamaria amb l'arribada de l'Eugeni es pensava que ell anava per ella. Quan va adonar-se que ell estava feliçment casat, es va ensopir –el metge deia que era un atac de nervis–. En acabar una partida d'escacs entre el senyoret Francesc i el senyor Bellom, ell va explicar com va conèixer a l'Eugeni i com va enamorar-se la seva filla d'ell. Al senyoret Francesc li va fer gràcia l'anècdota i va riure. Aleshores, l'Eugeni li va donar una bufetada i va marxar enfadat. L'Eugeni volia marxar a Amèrica amb el jardiner, però ell no ho volia. El fill d'en Toni es va escapar de l'Escola i el van trobar a Montjuïc mig mort de fam i, va demanar al senyoret si es podia quedar a la casa amb ell. Després d'una festa que va organitzar el senyor Bellom una nit, l'Eugeni va desaparèixer. Passat l'enterrament, el senyor Bellom estava preocupat perquè creia que la Maribel estava embarassada. Seguidament, el jardiner li va explicar que poc abans que l'Eugeni i la Maribel arribessin aquí, havien vingut els pares de l'Eugeni preguntant per ell. Ell li va demanar al jardiner que els anés a veure, els expliqués el que havia passat, els donés un sobre de diners i els digués que ell s'encarregaria de fer-los arribar un cada mes.

En el sisè i darrer capítol, la senyoreta Eulàlia torna a la casa després d'haver estat a Nova York fent una exposició de les seves obres d'art. La Mariona, després de rumiar-s'ho molt, decideix casar-se amb en Mingo. Els senyorets es venen els cavalls i acomiaden al Toni. La Mariona es troba una llibreta de l'Eugeni en un calaix de l'habitació de la Maragda. En aquella llibreta hi ha escrita la història de l'Eugeni i la Rosamaria. Més tard, la Quima li va explicar al jardiner que el senyor Bellom es volia casar amb la Miranda. Finalment, el senyoret Francesc va decidir vendre la casa.

3.1. Simbologia

Com he explicat a l'apartat dels elements simbòlics, a les novel·les rodoedianes mai hi ha paraules escrites per casualitat. Sempre tenen un significat simbòlic que va més enllà de la definició del diccionari. *Jardí vora el mar* és un llibre especialment carregat de simbolisme.

3.1.1. Jardí

El símbol que més apareix és el jardí: un dels espais més utilitzats en la novel·la. El jardí, com en altres novel·les de l'autora, com ara *Aloma*, és un refugi de pau i tranquil·litat pels personatges. Aquest jardí de la casa dels senyorets és un jardí molt ben cuidat pel jardiner, un senyor que hi entén molt de plantes. Durant la novel·la, es mencionen altres jardins, com per exemple el jardí del veí del costat, el jardí del senyor Bellom. Aquell jardí no està tan ben cuidat com l'altre: "*La torre del senyor Bellom, tan nova, tan blanca, amb les persianes pintades de negre i de vermell, amb el jardí despullat d'arbres, va esguerrar alguna cosa i és*

diffícil dir ben bé el què.” (p. 28). Això podria significar un contrast entre la deixadesa del jardí del senyor Bellom i l'ordre i la bellesa del jardí de la casa dels Bohigues. A part d'aquells dos jardins, hi ha el jardí de l'Andreu i la Paulina, els pares de l'Eugeni. Un jardí més aviat petit i amb poca varietat de flors, però que observà la història d'amor entre l'Eugeni i la Rosamaria des que eren petits. Quan l'Eugeni va visitar la casa dels senyorets –durant el temps que va passar a casa el seu sogre, el senyor Bellom– li va explicar al jardiner que el jardí que estava cuidant era el jardí amb el qual sempre havia somiat: “—*És un jardí que m'hauria agradat tenir quan era petit. Sense saber que n'hi pogués haver un d'igual.*” (p. 129). El jardí de la casa dels Bohigues, a part de ser l'espai principal de la història, també s'ha utilitzat per fer personificacions, com ara: “*Sempre m'ha agradat passejar pel jardí a la nit, per sentir-lo respirar.*” (p. 12) i “*Si un dia es passeja de nit per sota dels arbres, ja veurà que n'hi dirà de coses aquest jardí...*” (p. 211).

El jardí, a part de considerar-lo un refugi, el consideren un confident. Com bé diu Roser Porta al postfaci que va fer sobre *Jardí vora el mar*, amb la cita del crític literari Robert Kanters “*Dieu est au fond du jardin*”, Rodoreda volia que s'interpretés el jardí com una divinitat, que tot ho veu, tot ho escolta i tot ho sap, és a dir, el jardí és una figura omnipotent.

Principalment, la novel·la s'anava a anomenar *Una mica d'història*. Però, quan l'autora va reescriure-la, va canviar el títol per *Jardí vora el mar*. Es podria interpretar que el mateix títol té el rerefons del cicle de la vida, ja que l'Eugeni va viure els seus moments de felicitat durant la seva infantesa, al jardí dels seus pares amb el seu primer amor, la Rosamaria. Altrament, es va suïcidar al mar.

Aquesta infantesa que va viure l'Eugeni al jardí dels seus pares es pot relacionar amb la vida de l'autora, perquè els moments de felicitat de Rodoreda foren al jardí de la torre del seu avi, durant la seva etapa de la infantesa.

3.1.2. Mar i aigua

El mar és el punt final de la vida de l'Eugeni, és el lloc on es va suïcidar. Potser l'Eugeni es suïcida davant del mar perquè, un dia, tornant cap a casa amb el jardiner, li va agradar un cementiri que hi havia davant del mar: “*Quan va sortir va dir que era un cementiri amb molt bona vista. Amb el mar davant.*” (p. 132). Això que va dir l'Eugeni podria simbolitzar que té la mort davant dels seus ulls. El mar podria simbolitzar el final de la vida i l'aigua, el final dels moments viscuts. Atès que, quan el senyoret Francesc li va dir al jardiner que es venia la casa, es va posar a ploure: “*Era tard i plovisquejava. Una plujeta d'aquelles d'entre estiu i tardor, quan sembla que tot s'acaba: fina, només una boira.*” (p. 208).

3.1.3. Flors

A la novel·la hi apareixen moltes flors carregades de simbologia. N'és un exemple les didaleres. En Feliu fa una metàfora amb les didaleres i les roses per fer entendre al jardiner el tipus de dona que més l'atrau: *“Una temporada vaig pensar que en Feliu, el pintor, estava mig enamorat de la senyoreta Eulàlia, però tenia altres maldecaps amb la pintura i un dia que li vaig fer broma em va dir que les senyores valia més que les divertís un altre i que en comptes d'un ram de roses s'estimava més un ram de... I va assenyalar unes flors «Didaleres», vaig dir, «flor senzilla».*” (p. 13). Això vol dir que en Feliu s'estima més les dones senzilles que les més romàntiques (roses simbolitzen la flor de l'amor).

L'olor amarga dels clavells també és un símbol que indica que hi ha males notícies: *“L'endemà m'estava entretenint amb els clavellets indis i ensumava aquella olor que fan, tan amargueta, quan se'm va acostar la Quima, eixugant-se les mans amb el davantal, i la primera notícia va ser:*

—*Diu que llogaran extres.*

—*¿I què són?*

—*Ja ho veurem. — I se'n va entornar molt capficada.*” (p.17).

Aquest fragment ve seguit d'una festa que van organitzar els senyorets per celebrar que la Rosamaria estava embarassada. L'estiu següent es van assabentar que va perdre la criatura.

Pel casament del senyor Bellom i la Miranda, el jardiner li va fer un ram de flors de vares de Jessè a la Miranda: *“Duia el ram, de vares de Jessè, que són flors feixugues, però vaig pensar que ja estava acostumada a poca delicadesa i que dur una mica de pes no li faria cap mal.”* (p. 205). Que per un casament el jardiner faci un ram de flors poc delicades ens indica la mala relació que tenia amb la Miranda i la poca gràcia que li feia aquell nou matrimoni.

3.1.4. Eucaliptus

L'eucaliptus és una de les plantes més rellevants del jardí de la novel·la. És el testimoni del que passa a aquella torre. És el símbol que relaciona el pas del temps amb la vida, és a dir, tot i que passin els anys, la vida continua avançant igualment: *“Una tarda el vaig dur davant de l'eucaliptus, i li vaig explicar que ja era al jardí abans que fessin la majoria de cases del poble. «Aquest arbre –li vaig dir– ha vist moltes penes i moltes alegries. I ell sempre igual. M'ha ensenyat a ser com soc amb cada fulla com una falç i cada poncella com una capsa de plom amb una flor a dintre peludeta i vermella».*” (p. 28).

Quan va morir la Cecília, la dona del jardiner, ell va sortir del cementiri per colpejar l'eucaliptus. Això podria significar està enfadat i se sent impotent que la vida segueixi, que el temps passi, sense que la seva dona hi sigui present: *“I quan vaig tornar del cementiri vaig arrencar a cops de puny contra l'eucaliptus fins que em va rajar sang.”* (p. 30). És per això que l'eucaliptus es podria relacionar amb el tòpic literari *“tempus fugit”*.

3.1.5. Àngel (Cecília)

La Cecília, la difunta dona del jardiner, era descrita com un àngel, un símbol comú dins de la literatura rodolediana: *“Fa prop de vint anys que va morir... ¡N'hi ha hagut de dones que m'han rondat! A trompons. D'aquí dintre i de fora, del poble. No hi ha hagut res a fer. Totes eren dones. Ella no era una dona. No es pot explicar. Era una tendresa.”* (p. 30). No obstant això, no era un àngel com els altres àngels de les seves novel·les, la Cecília era una dona angelical però, no apareixia a la novel·la directament, era un record del jardiner.

L'agulla i la cinta que guarda de la Cecília significa que té el record de la seva dona molt present: *“El primer dia, a la meua caseta, es va quedar plantat davant del balanci. «Era el balanci de la Cecília –li vaig dir–. I aquesta cinta que hi tinc lligada a la barana era la cinta amb què la Cecília es lligava els cabells». I el senyor Bellom va dir: «¿Era la seva senyora?». «Sí. I de cabells en tenia tants i eren tan fins, que si no se'ls lligava se li escampaven: li fugien de les agulles». I li vaig ensenyar el prestatget amb la llantieta, el retrat de la Cecília i, davant, un palet. El senyor Bellom va agafar el retrat, se'l va mirar una estona i el va tornar al seu lloc. «Però, ¿què és el retrat sense l'enamorament de la mirada i de la veu i de la manera de parlar?» –li vaig dir.”* (p. 29).

El palet és el record que té del dia que va conèixer a la seva dona: *“I ens va ajuntar molt posar flors als gerros. La senyora Pepa l'havia encarregada d'aquesta feina. Jo duia les flors a la casa, les deixava damunt de la taula, a la tribuna, i ella feia els rams i anava guarnint les habitacions amb tot el que jo li duia de bonic del jardí. Un dia, quan vaig deixar la panera plena de flors damunt la taula, van trucar i ella va córrer a obrir. Abans, es va treure el davantal... Doncs jo vaig agafar el davantal i vaig fer una cosa lletja: vaig mirar què duia a les butxaques. Vaig trobar-hi el palet i me'l vaig quedar.”* (p. 30).

3.1.6. Xiprers

A més de l'eucaliptus, els xiprers també simbolitzen el pas del temps: *“Quan aquests xiprers seran alts, vostè i jo ja farà anys que serem a sota.”* (p. 210). Això vol dir que tot segueix el seu cicle de la vida: els xiprers ara són petits i ells són grans i, en uns anys, els xiprers seran alts i ells ja no hi seran per veure'ls.

3.1.7. Creu

Un altre símbol molt relacionat amb la biografia de l'autora és la creu que tenia el jardiner quan era petit, ja que simbolitza la innocència: *“Vaig néixer a les dotze del migdia amb una creu al paladar. Tot el poble va venir a mirar-me-la. La vida de petit, me la vaig passar amb un pam de boca oberta. La meva mare sempre em tenia net i endreçat, a punt d'ensenyar-me. [...]. Quan vaig ser una mica més gran, un dematí que m'havia quedat sol a casa perquè estava costipat, em vaig acostar al mirall, vaig obrir la boca tirant el cap endarrere i no vaig veure res. És veritat que ja feia temps que ningú no parlava de la creu. Vaig pensar que els grans potser tenien els ulls diferents dels petits. I, més endavant, vaig pensar una altra cosa: que la creu se m'havia anat fonent a mesura que perdia la innocència.”* (p. 29). La pèrdua de la innocència és un dels temes més rellevants a les obres rodoresianes. La creu també podria estar relacionat amb el caràcter diví. Si el jardí el descriuen com a caràcter diví, el senyor que el cuida, és a dir, el jardiner, també està relacionat amb la divinitat.

3.1.8. Mirall

Un altre objecte simbòlic que apareix a altres novel·les de Mercè Rodoreda és el mirall. En el cas de *Jardí vora el mar*, el fet que s'esquerdi el mirall i el jardiner just estigui mirant l'esquerda quan apareix l'Eugeni vol dir que alguna cosa dolenta està a punt de passar relacionat amb ell, en aquest cas, la seva mort: *“Un dia vaig passar un drap humit pels miralls, que estaven bastant entelats i una mica cagats de mosques. El del costat del prestatge no se'm volia fer net de cap manera. El vaig despenjar i, tot fregant-lo, pla damunt la taula, vaig sentir: ¡crec!, i se m'hi va fer una esquerdada. Mentre me l'estava mirant van trucar. Era l'Eugeni.”* (p. 126).

3.1.9. Gat

Un altre element que simbolitza un mal presagi és el gat. L'Eugeni va trobar un gat petit i malalt. Va demanar-li al jardiner si el podia tenir a la seva casa de vidre perquè la seva dona no el volia ni veure. El gat és un avís d'una mort per un mal sense cura. Si ho relacionem amb el fet que la seva dona no volia veure el gat, el mal és un mal d'un fracàs amorós amb una altra dona: *“L'endemà vaig trobar el gat mort, arraconat a la paret. Ni la llet ni la bona escalfor no havien pogut curar-lo.”* (p. 131).

3.1.10. Barca vermella

L'Eugeni es va aficionar a anar amb la barca vermella, igual que la Rosamaria es va aficionar a muntar a cavall. Per aquest motiu es podria interpretar un paral·lelisme: *“Remava a poc a poc i aviat ell i la barca vermella van ser una sola cosa, com la senyoreta Rosamaria i el seu cavall.”* (p. 145). La fusió que ens dona a entendre l'autora entre l'Eugeni i la barca vermella dura fins al final de la vida de l'Eugeni perquè quan els altres personatges s'adonen que l'Eugeni ha desaparegut coincideix amb el fet que la barca s'havia deslligat i estava enmig del mar, com el cos sense vida de l'Eugeni: *“—¿Que en va passar alguna, ahir, amb la festa?*

—No ho sé. Però aquesta nit la barca vermella es deu haver deslligat. La tenien enmig del mar com un esclop.

[...] Fins al vespre no es va començar a dir que l'Eugeni havia desaparegut.” (p. 162)

Després de la mort de l'Eugeni el senyoret Francesc va demanar al jardiner que estellés la barca i la cremés: *“Abans d'anar-se'n, el senyoret Francesc em va venir a trobar i em va dir que estellés la barca vermella i la cremés.”* (p. 164). El crematori de la barca podria ser una manera d'intentar esborrar l'Eugeni de la història.

Els seus familiars no van acceptar que s'hagués suïcidat. Volien creure que la seva mort havia estat un accident: *“El van enterrar al cementiri del poble, com un cristià, perquè van dir que havia mort d'accident.”* (p. 164).

3.1.11. Escacs

Durant la història, en diverses ocasions el senyoret Francesc i el senyor Bellom jugaven a escacs. Això podria simbolitzar una possible rivalitat entre els dos veïns: *“Els que jugaven més eren el senyoret i el senyor Bellom. Feien unes partides llargues, que no s'acabaven mai.”* (p. 145). Aquesta rivalitat ve causada per tots els personatges que comparen el jardí, la torre dels dos veïns, els cavalls i les seves festes, entre d'altres.

3.1.12. Animals no domèstics

A *Jardí vora el mar* apareixen tres tipus d'animals: el lleó, la mona i els cavalls. El primer animal que va aparèixer va ser el lleó, que el va portar en Sebastià de l'Àfrica: *“Va portar un lleó petit i dues pells de burro-zebra que de seguida van penjar a la paret. [...] Van fer una gàbia pel lleó a casa del ferrer, amb una caseta per dormir. Era una bèstia de primera, bonica i quieta, que es menjava uns tostorros de carn molt grossos. Tenia el pèl llustrós i els ulls de vidre amb esquitxos de sol. Se'l veia una mica fastiguejat i dormia com un liró.”* (p. 36).

El jardiner no sentia gaire simpatia per la Miranda, una de les cambres, això es veu reflectit quan el jardiner va dir a en Toni que l'única bèstia que s'havia estimat de debò era el lleó que havia esgarrapat la Miranda: "*L'única bèstia que m'he estimat de debò és un lleó; un lleó petit.*"

Li vaig dir que feia uns quants anys havíem tingut un lleó en una gàbia, i que havia esgarrapat la Miranda." (p. 159). El lleó podria simbolitzar la mala relació que hi havia entre la Miranda i la resta de personal del servei.

Finalment, es van endur al lleó: "*Els vaig deixar tranquils i vaig anar a trobar el senyoret Sebastià, que estava amb la senyoreta Eulàlia, i li vaig dir que se'n podia anar ben descansat, que li cuidaria el lleó molt bé. Però va resultar que se l'enduien, perquè era un obsequi que havia de fer a un parc de bèsties.*" (p. 47)

Seguidament, van comprar uns cavalls: "*A primeres de juny van arribar els cavalls. [...] El negre es deia Llucifer. I el blanc, Fletxa.*" (p. 50). El fet que hi hagi una distinció dels colors dels cavalls i, que el negre es digui Llucifer, apel·lant a l'àngel "dolent" segons el cristianisme, pot ser una mostra de racisme. La senyoreta Rosamaria es va aficionar a muntar al cavall blanc: "*Però així que va perdre la por, ella i el Fletxa semblaven una mateixa cosa.*" (p. 52). El cavall blanc es diu "Fletxa" perquè és molt veloç.

L'últim animal que va viure allà va ser una mona: "*Un germà de la Miranda la va venir a veure; era el que li havia escrit des del seu poble. Va venir amb una mona. [...] Es deia Tití.*" (p. 56). Aquesta mona feia moltes entremaliadures i esguerrava les activitats de tothom. La mona va morir, però mai van arribar a dir qui l'havia matada.

Per un costat, el lleó i la mona poden ser un símbol d'exotisme, ja que el lleó el va dur en Sebastià d'algun indret de l'Àfrica i la mona la va portar el germà de la Miranda del Brasil. D'altra banda, aquests animals poden simbolitzar el maltractament animal que rebien per part dels burgesos. A diferència d'ells, el jardiner els veu com éssers que haurien de viure al seu hàbitat, la natura.

3.2. Anàlisi dels personatges

Un dels trets més característics de les obres de Mercè Rodoreda és la profunda caracterització dels personatges; la indagació profunda del món interior de cada personatge.

Jardí vora el mar no té un protagonista clar a la història. Són un conjunt de personatges que formen aquesta història narrada per un jardiner. Aquesta part del treball serveix per relacionar anècdotes i els caràcters dels personatges principals amb la vida de l'autora.

3.2.1. Jardiner

Una peculiaritat d'aquesta novel·la respecte a les altres obres rodoredianes és que el narrador és un personatge masculí i, no utilitza l'estil narratiu en primera persona, és un narrador-observador, també conegut per un narrador objectiu càmera.

El jardiner és el personatge que més parla durant el transcurs de la novel·la. És un home gran que des del principi ens explica que aquesta història tracta de coses que va viure al passat, per tant, és una gran analepsi. Atès a la seva narració de sis estius, sabem moltes coses del passat del jardiner. Tanmateix, no sabem quin és el seu nom, és un personatge anònim. L'anonimat del personatge fa que sigui un personatge misteriós. Cal destacar que durant la narració, l'autora emfatitza el fet que el jardiner és un home gran que no ho recorda tot: *“Però de tot això fa tant de temps que de moltes coses ja no me'n recordo, soc massa vell i de vegades m'embolico sense voler...”* (p. 9). Tal com diu Eva Comas i Arnal a l'entrevista: *“ell al començament es menysté, és a dir, diu constantment que es fa embolics i que no sap si farà de bon narrador. Això, els antics en deien «captatio benevolentiae», diu que no en sap prou, però després demostra que sí que en sap”*.

L'amor per les plantes que sent el jardiner ve del dia que va conèixer a la seva difunta dona, la Cecília. Es van conèixer treballant amb flors per la senyora Pepa, per això, un cop va morir, el jardiner va combatre la seva solitud cuidant un jardí, per sentir-la viva: *“Vostè sap tot el que ha passat i sap que la Cecília se'm va morir. I és la vida. Però mentre jo sigui aquí no serà ben bé morta... Hi soc d'ençà que vaig fer el soldat, en aquesta casa; ja li ho vaig explicar.”* (p. 211). Aquest fragment demostra la visió que té el jardiner de la vida i la mort, una visió crua i realista.

És un home amb poques preocupacions a la vida. L'únic que fa és cuidar el jardí: *“—I mira l'Ofèlia... I si haguessin vingut pel maig haurien vist els lilàs, que semblen un bosc: els blancs, els lila, els de color de violeta i cardenal... I de flor doble, ¿saben? I de cada branca omple un gerro. ¿No veuen que només em cuido d'això?”* (p. 88).

El jardiner és un personatge rodó que fa de confident dels altres personatges, per això sap tantes coses: *“Ben pensat, tot això la Mariona ho devia saber per la senyoreta Maragda”* (p. 71). A mesura que avança la història ens adonem que cada cop va obrint-se a més gent i,

més personatges s'hi acosten per parlar amb ell, sobretot per posar-se al dia de totes les xafarderies possibles dels altres.

El jardiner és el personatge més pur pel fet que a l'estar envoltat de flors, té una sensibilitat especial per valorar la bellesa de totes les coses que l'envolten: *“Me la vaig mirar bé, i era maca. Tenia una cosa que jo, com que soc jardiner, no sé si sabré explicar; no sé explicar, sobretot, cosa de delicadesa... I encara que un jardiner sigui una persona una mica diferent de les altres, i això ens ve de tractar amb les flors, també tractem amb la terra. Una cosa es pot dir que fa balança amb l'altra. Però ella, vull dir amb la senyoreta, era com si només tractessis amb les flors. Em faig embolics, em sembla. Però la senyoreta m'agradava molt... per mirar-la, només.”* (p. 14).

A banda d'això, era el personatge més pur perquè no volia contaminar-se a si mateix del poder adquisitiu. La gent que l'envoltava vivia obsessionada a tenir diners i aparentar tenir-ne. En canvi, el jardiner no li agradava demanar-ne ni rebre'n: *“A mi sempre m'ha fet molta vergonya demanar. De vegades, quan necessitava fems pel jardí i havia de demanar diners al senyoret Francesc, passava una setmana que no sabia com posar-m'hi.”* (p.130). A parer de l'Eva Comas i Arnal: *“El jardiner també és savi perquè no vol que li regalin res, ja que no vol ser comprat”*.

El jardiner és un home pur que combat la seva soledat cuidant el jardí. Quan l'Eugeni li pregunta què vol que li regali, ell diu que vol una ràdio blanca per poder distreure's: *“A l'últim li vaig dir que m'agradaria una ràdio petita perquè em faria molta companyia, tan sol. [...] A mi m'hauria agradat que fos blanca, com la que tenien a la cuina, però va resultar que no era blanca, que era gris clar, i jo vaig dir que també estaria bé.”* (p. 131). Potser la volia de color blanc perquè el color blanc simbolitza la puresa, la innocència i la perfecció, tres adjectius que descriuen molt bé al jardiner.

Un altre fet característic del jardiner és la seva manera de parlar. Per un costat, tant ell com la Quima, la cuinera, són personal del servei de la casa dels Bohigues i, ambdós, utilitzen moltes dites populars per expressar-se: *“vaig fer el pagès [...]”*. (p. 33), *“estava que bufava”* (p. 38), *“Era com si sentís ploure”* (p. 42), *“Es va posar a plorar com una Magdalena”* (p. 69), *“Si em punxen no em treuen ni una gota de sang.”* (p. 113), *“[...] jo em vaig quedar a la lluna de València.”* (p. 116), *“—[...] et quedaràs per vestir sants.”* (p. 121), entre d'altres. Fer que el servei s'expressi amb dites populars fa que l'obra sembli més realista, ja que en aquella època si no eres de família benestant, no podies tenir accés a una educació de qualitat i, per tant, parlaven amb un llenguatge més col·loquial i popular.

D'altra banda, l'autora també reflecteix frases fetes sense dir-les, però utilitzant elements que apareguin a la dita, com és ara: *“Una vegada vaig veure un ocell que es va deixar morir. Es veu que era un ocell desesperat, com l'Eugeni”* (p. 10). Aquest fragment que apareix a l'inici de la narració es pot relacionar amb la dita “ocell de mal averany”, que significa que duu mals presagis. Antigament, s'utilitzava molt l'expressió “no siguis ocell de mal averany”. Doncs bé, es podria considerar que el jardiner és un ocell de mal averany, perquè només començar la novel·la ja ens avança que l'Eugeni estava desesperat i que es deixaria morir. Així mateix, el senyor Bellom li demana que vagi a casa dels pares de l'Eugeni a explicar-los que el seu fill s'ha suïcidat, per tant, el fan l'encarregat de donar la mala notícia, que des del principi ens avisa que passarà.

3.2.2. Feliu Roca

En Feliu Roca és un amic dels Bohigues que venia cada estiu i es passava cada dia fent allò que més li agradava, pintar el mar: *“Havia fet exposicions a París i em penso que a Barcelona és conegut i que ha guanyat molts diners amb aquesta estesa de blau. L'havia pintat de totes les maneres: tranquil, boig, amb les onades altes, amb les onades baixes. Verd, de color de por. I gris, de color de núvol.”* (p. 9).

Com els passa a tots els pintors, no tothom valorava positivament el seu art. Ans, ell continuava apostant pel seu estil, tot i que no sempre tingués èxit: *“Deia que feia marines i els seus amics li deien que havia de fer taques que és el que agrada als americans. I se li enreien i li deien que el mar ja hi havia hagut pintors que l'havien pintat”* (p. 9).

El jardiner el descrivia com: *“un galant xicot amb els cabells tirant a ros i uns ulls blaus una mica adormits, com ensenyats. De vegades quequejava. Quan no li sortien els colors com ell volia: vull dir això de la barreja.”* (p. 9).

És un home molt exigent cap a ell mateix i cap als altres. Quan va veure les primeres pintures de l'Eulàlia, va criticar la manera la qual agafava el pinzell, però va reconèixer que el seu estil prometia: *“—Quinze anys, i hi ha dies que em sembla que només faig pasterades... Aquesta bona noia —volia dir la senyoreta Eulàlia—ni sap agafar el pinzell, però he vist dues o tres coses que m'han cargolat els budells. No sé pas d'on s'ho treu.”* (p. 58).

És un home solter que només es preocupa de les seves pintures, igual que el jardiner amb les seves plantes: *“Una temporada vaig pensar que en Feliu, el pintor, estava mig enamorat de la senyoreta Eulàlia, però tenia altres maldecaps amb la pintura i un dia que li vaig fer*

broma em va dir que les senyores valia més que les divertís un altre i que en comptes d'un ram de roses s'estimava més un ram de... I va assenyala unes flors «Didaleres», vaig dir, «flor senzilla»” (p. 13).

3.2.3. Eulàlia

L'Eulàlia és una amiga de la Rosamaria i la dona del senyoret Sebastià. Tant ella com en Feliu estaven aficionats a la pintura. En Feliu portava més temps dedicant-s'hi. Ella, en canvi, era una artista novella. Els quadres que ella pintava eren avantguardistes, com els que pintava Mercè Rodoreda.

L'Eulàlia és una dona que ha patit molt durant la història. Primer es va assabentar que el seu marit li era infidel amb una dona de l'Àfrica: *“La Mariona, no sé per quin canal, va saber que el senyoret Sebastià, a l'Àfrica, quan era viu, tenia una negreta. La senyoreta Eulàlia ho sabia i, al principi, havia patit molt, però després s'hi va acostumar. A l'últim només eren amics i, si dormien junts, dormien, com si diguéssim, amb un coixí al mig.”* (p. 71). Tot i aquesta traïció, ella se'l continuava estimant com un amic. Quan en Sebastià va morir, ella va patir una depressió la qual li va costar sortir-ne: *“Em va explicar que havia passat part de l'hivern a l'estranger i que hi havia vingut abans que els altres perquè volia aprofitar el temps fins la tardor. Que sort havia tingut de pintar i que no pensava en res més. Tot i que em va dir que el metge li havia trobat una feblesa al cor, i que es cansava molt, feia bona cara i semblava refeta del disgust.”* (p. 65). *“Va estar contenta. Quan parlava, sempre ho estava, però quan no deia res se li veia molta tristesa als ulls.”* (p. 66).

3.2.4. Maragda

De la Maragda en sabem poca cosa. És una amiga de la Rosamaria que es dedica a ser modista.

Al sisè capítol, és a dir, l'últim estiu, la senyoreta Rosamaria i la Maragda es van barallar. Malgrat que no sabem el motiu, sabem que va ser prou fort per no tornar a trepitjar la casa dels Bohigues: *“Em va explicar que la senyoreta Rosamaria i la senyoreta Maragda s'havien barallat molt. Li vaig preguntar què els havia passat.*

—No ho sé. La que ho sap és la Miranda, però s'ha tornat molt estranya i no m'ha volgut explicar res. La senyoreta Maragda ja és fora. Aquest dematí la senyoreta Eulàlia l'ha acompanyada a Barcelona amb el seu cotxe. Ja no la deurem veure més.” (p. 199).

Com que és un personatge que no ha tractat gaire amb el jardiner, no en sabem res de la seva vida ni del seu caràcter, això fa que pels lectors sigui un personatge misteriós: *“Amb la*

senyoreta Maragda jo no hi havia tingut gens de confiança: em sembla que no hi havia enraonat mai." (p. 200).

3.2.5. Rosamaria

La Rosamaria és la propietària de la casa i la dona d'en Francesc. Durant la seva adolescència havia tingut una història d'amor amb l'Eugeni.

El jardiner descriu a la senyoreta Rosamaria com una dona molt maca: *"Me la vaig mirar bé, i era maca. Tenia una cosa que jo, com que soc jardiner, no sé si sabré explicar; no sé explicar, sobretot, cosa de delicadesa... I encara que un jardiner sigui una persona una mica diferent de les altres, i això ens ve de tractar amb les flors, també tractem amb la terra. Una cosa es pot dir que fa balança amb l'altra. Però ella, vull dir amb la senyoreta, era com si només tractessis amb les flors. Em faig embolics, em sembla. Però la senyoreta m'agradava molt... per mirar-la, només."* (p. 14).

Els altres personatges creuen que ella es va casar amb en Francesc per diners, que en realitat no se l'estima tant com ell a ella: *"—El que ha de fer la Rosamaria—deia en Feliu—és estimar el seu marit que li dóna tot el que vol i la fa viure com una princesa.*

—¿Vols dir que no l'estima?

—¿Què sé jo? Que procurin avenir-se. ¡Mira'ls allà baix!" (p. 74).

Quan es va quedar embarassada, semblava que l'únic que tenia ganes de tenir un fill era el Francesc, que va organitzar una gran festa per celebrar-ho. Finalment, la Rosamaria va decidir avortar: *"Es veu que la senyoreta, quan va saber del cert que estava d'aquella manera, va dir que no. És per això que sembla una desenterrada. Hi va haver un disgust molt gros perquè ell volia una criatura. ¡Amb la festa que es van fer l'any passat! Se'n va anar tot sol, dos mesos, per aquests móns de Déu. Com si estiguessin separats..."* (p. 35).

Amb la tornada de l'Eugeni d'Amèrica, es pensava que ell aniria darrere d'ella com li va prometre. Quan va adonar-se que ell estava feliçment casat, es va ensopir (el metge deia que era un atac de nervis): *"—Fins que els va sortir amb què el senyoret volia matar-la. Ho deia sempre a la senyoreta Maragda. Quan ell va saber-ho es va espantar. Un dia, davant d'en Feliu, li va dir que semblava mentida que no s'adonés que feia patir a tothom. Ella es va posar a plorar i a l'últim va dir que estava molt malalta."* (p. 141).

Com diu Eva Comas-Arnal a l'entrevista: *"[...] la Rosamaria també es pot vincular amb la infantesa de l'autora perquè, Mercè Rodoreda tenia un amic, quan era petita, que es deia Felipet. Rodoreda era una mica cruel amb aquest nen, igual que la Rosamaria amb l'Eugeni.*

[...] En certa manera, Rosamaria sent culpa d'haver abandonat el seu origen –la casa, el barri...– i jo crec que en la mateixa Rodoreda hi ha un sentiment de culpa i enyorança d'haver-se desarrelat". Tant l'una com l'altra tenien un amic el qual tractaven de qualsevol manera. Altrament, totes dues van fugir del seu lloc d'origen, en el cas de la Rosamaria, marxa de la casa de la seva tieta i la dels seus veïns, l'Andreu i la Paulina, que la van tractar com si fos una filla més. Rodoreda, en canvi, va marxar de la seva ciutat, de casa seva i de la seva família. Aquests desarrelaments van fer que Rosamaria tingués un jardí que no hagués pogut tenir si s'hagués quedat a Sant Gervasi i, Rodoreda, probablement no hauria pogut escriure tota la seva obra, si s'hagués quedat a Barcelona, a causa de la censura franquista.

3.2.6. Francesc

En Francesc és el marit de la Rosamaria i el propietari de la casa. És un home que està molt enamorat de la seva dona: *"De vegades, el senyoret Francesc posava una oliva a la boca de la senyoreta Rosamaria i ella l'agafava amb les dentetes... Ell, es veu que n'estava com boig."* (p. 11).

No sabem gaire bé com és ni físicament ni mentalment perquè no ha parlat gaire amb el jardiner. Però, sí que sabem que és un home amb molts diners que s'estima molt a la seva dona, tot i que, de vegades, sembla que aquest amor no és recíproc. Quan va saber que la seva dona estava embarassada, va organitzar una gran festa. Tanmateix, es va embolicar amb una de les cambres, la Miranda. El jardiner els va enxampar i, ell va comprar el seu silenci donant-li diners.

3.2.7. Sebastià

En Sebastià és el marit de la senyoreta Eulàlia. De la seva vida quotidiana sabem que treballa a l'Àfrica controlant la caça d'animals. En Sebastià és un personatge pla que sempre està fent bromes als altres personatges: *"Devia tenir uns trenta-cinc anys, molt ben portats. De vegades, quan reia, es partia i semblava que només en tingués vint. Ros de cabell i amb els ulls una mica grisos. Molt prim, molt alt, amb una arruga molt forta a cada banda de la boca, que la Quima deia que li devia venir d'estar trist a l'Àfrica tot sol i que jo estic segur que li venia de tant riure."* (p. 36).

Aquest personatge fa que la novel·la, tot i ser una ficció dramàtica, tingui moments humorístics i divertits que entretenen tant als altres personatges com als lectors. El seu sentit de l'humor i les seves ganes de passar-s'ho bé van afectar negativament el seu

matrimoni, vist que a l'Àfrica li va ser infidel a la seva dona. Encara que en Sebastià és un personatge divertit, ell acaba amb una mort tràgica: *“Les coses estaven en aquest punt quan vam rebre la carta anunciant la mort del senyoret Sebastià. Sembla que vigilava uns negres que mataven elefants i quan els va descobrir els negres el van matar a ell i els dos o tres que l'acompanyaven. [...] La senyoreta Eulàlia va estar malalta. Tenia les últimes cartes del seu marit sota del coixí i de tant en tant les llegia. I es veu que plorava tota la sal del seu cos.”* (p. 63).

3.2.8. Senyor Bellom

El senyor Bellom és el pare de la Maribel i el veí dels Bohigues. És un personatge que té una manera d'expressar-se una mica grotesca. Malgrat això, també té sensibilitat per l'art i les coses boniques.

És un personatge rodó que, personalment, em recorda a una ceba: al principi sembla un home molt irònic i jocós, però, cada cop que s'obre al jardiner, es va traient una capa que ens permet veure la seva vulnerabilitat. Va patir des que era petit: el seu pare va morir quan ell un nen. La seva mare es va tornar a casar amb un adroguer “molt bèstia” que va fer que deixés de treballar al forn i comencés a treballar a la tenda amb males condicions. La seva mare volia que marxés per tenir més bona vida, però el seu padrastre no. Al final, el va recomanar a uns amics catalans que tenien una lletera a Buenos Aires. Va estar molts anys servint a gent rica i tenint afers amb altres dones (es va casar amb una d'elles, la filla del seu amo) i, fins i tot, va tenir filles amb elles (la seva dona va morir al part de la seva filla). El seu sogre va morir amb molts deutes. Llavors, ell va escapar a Cuba amb ella.

El senyor Bellom és un home que va ascendir de classe social. Venia de la pobresa i va acabar tenint una casa vora el mar: *“—¡Tot petarà! Ha de pensar que jo vinc de baix de tot: de menjar pa i arengades. I aquí vostè hi veurà ambaixadors de Sud-Amèrica, i tots em fan reverències perquè saben que amb un cop de telèfon els puc enfonsar”* (p. 104).

Va apostar per l'art de Miró, en aquell moment un artista emergent, el qual molts personatges infravaloraven. Tots menys ell, que era un gran admirador de les seves obres: *“Els va ensenyar les pintures que havia comprat, i que, segons deia, li havien costat tres rovells d'ou. Eren d'un tal Miró, de Tarragona, que pintava com si fos un nen. Sembla que les havia fetes a Mallorca i li havien quedat massa petites.”* (p. 107).

3.2.9. Maribel

De la Maribel tampoc sabem gaires coses. És la dona de l'Eugeni i la filla del senyor Bellom.

Era una dona una mica maldestre: *“Van tornar molt més tard del que l'Eugeni havia dit perquè la Maribel, patinant per la neu, s'havia trencat una cama.”* (p. 134).

No ho sabem del cert, però el jardiner es va assabentar pel senyor Bellom que, quan l'Eugeni va morir, ella estava embarassada: *“Es va començar a gronxar a poc a poc i s'hi va passar mitja hora, com si no fos d'aquest món, i quan es va posar a parlar, entre unes coses i unes altres em va dir que tenia por; que, encara que no era ben segur, semblava que la Maribel estava embarassada.”* (p. 164).

3.2.10. Eugeni

L'Eugeni té una història semblant a la del senyor Bellom. No era un home ric fins que va treballar pel senyor Bellom i es va casar amb la seva filla.

L'Eugeni és un home que està enamorat de la Rosamaria des que eren petits. Tanmateix, ella va casar-se per diners amb el Francesc. Aleshores, l'Eugeni se'n va anar a Amèrica a fer diners per poder conquerir el seu gran amor.

Quan el personatge apareix a la casa del senyor Bellom, els personatges canvien completament: la Rosamaria comença a actuar d'una manera estranya, tothom és més xafarder que habitualment i, ell estableix una bona relació amb el jardiner.

El jardiner fa una descripció física de l'Eugeni: *“Alt i magre, amb el ventre llis, amb les cames molt llargues i una mica corbat, com si fos un corbat de vergonya de ser tan alt.”* (p. 117).

És un home col·laborador i endreçat: *“Els enganxava amb la goma i, quan estaven secs, amb una ploma de cafè amb llet, escrivia al damunt: «violers»; després posava el color: «blancs», «rosa», «morats», «carmí».”* (p. 125).

A mesura que va coneixent al jardiner, li va explicant coses del seu passat. Una de les coses que li explica és que el jardiner està cuidant el jardí amb el qual tant somiava quan era petit: *“—És un jardí que m'hauria agradat tenir quan era petit. Sense saber que n'hi pogués haver un d'igual.”* (p. 129).

Rodoreda deia que el seu millor moment era la infantesa perquè era l'època innocent, com l'Eugeni. Diu que només es viu fins als dotze anys perquè els moments feliços de l'autora van acabar als dotze anys amb la mort del seu avi: *“—He fet de tot... Vostè no s'ho pensa perquè em veu així. Però he fet de tot. Un sac, encara que pesi cinquanta quilos, pesa poc*

quan és el primer i estàs mort de gana. Però quan és el que fa cent... [...] Hi ha hagut moments que per una mica de jardí m'hauria venut l'ànima i les cames. ¿Oi que no ho diria ningú?—I després, mirant-me, va afegir—:Només es viu fins als dotze anys. I a mi em sembla que no he crescut.” (p. 130). L'Eugeni era un home que vivia molt arrelat als seus moments d'innocència i puresa, la seva infantesa. Com li va dir al jardiner, era la seva etapa més feliç, per tant, es nega a pensar que aquests moments no tornaran mai i, que ha de viure en aquest món sense aquesta puresa. És per això que se suïcida.

3.2.11. Paulina i Andreu

La Paulina i l'Andreu són els pares de l'Eugeni. Són dues persones grans que no apareixen a la trama fins al quart estiu. Aquests dos pares duen una pena a dins que serà la veritable tragèdia de la història.

La Paulina és una dona trista que es passava el dia teixint mitjons pel seu fill que va desaparèixer després que els seus pares pintessin les parets de la seva habitació per esborrar el nom de la Rosamaria, que l'Eugeni havia gravat per tots els racons de les parets. El fet que esborressin el nom de la Rosamaria, fa que a l'Eugeni no li quedin més motius per seguir vivint allà. Aleshores se'n va anar a fer diners a l'altra punta del món.

L'Andreu és un home que procura ser realista amb la situació del seu fill: “—*Si ve pel que em penso, no li ho digui de seguida. Deixi-la que ho vagi endevinant. Com jo.*” (p. 180).

El seu fill, l'Eugeni, i la neboda de la seva veïna, la Rosamaria, van estar enamorats durant la seva infantesa. Passaven tot el dia junts i, ells la coneixien com si fos la seva filla: “*Que contenta deu estar la Rosamaria de viure prop del mar, ¡tant que li agradava l'aigua quan era petita! Els banyava a tots dos alhora en una bacina d'aigua assolellada, la Rosamaria i l'Eugeni.*” (p. 79). La Rosamaria vivia amb la seva tieta i, no tenia cap jardí. L'Eugeni tenia el jardí dels seus pares, el seu jardí de la infantesa. Els pares, com que sabien que a la Rosamaria li agradaven molt les flors, van anomenar “Rosamaria” al seu roser: “—*Com que nosaltres teníem jardí i la seva tia no, vam plantar un roser que era el roser d'ella. ¿Sap aquelles roses petites que fan poms? El vam batejar Rosamaria. Són rosetes vermelles...*

—Les Execelsa—els vaig dir.” (p. 81).

Tal i com va dir Eva Comas-Arnal a l'entrevista: “*L'escriptora va explicar a una entrevista, que li va fer el periodista Joaquín Soler Serrano, que ella havia anat amb el seu avi, Pere Gurguí, a una floristeria i, ell li havia comprat un roser i li havia posat el seu nom*”.

Un dia, van aparèixer a la casa on la Rosamaria passava l'estiu per veure si en sabien alguna cosa del seu fill, després d'uns anys sense saber-ne res. Es van trobar al jardiner i li van explicar la història del triangle amorós. Quan van veure el jardí, la Paulina es va posar a plorar perquè sabia que l'Eugeni no tenia prou diners per donar a la Rosamaria el mateix que el Francesc li donava: "*No ploris, filla, no ploris... ¿Què dirà aquest senyor? Anem a fora, anem... S'està encofurnat, aquí. Anem a l'aire. ¿Sap per què plora? Perquè pensa que el nostre Eugeni no li hauria pogut donar tot això... Anem a l'aire.*" (p. 89).

Van marxar de la casa sense aconseguir notícies del seu fill. Aquell mateix estiu l'Eugeni va tornar, però ells no en van saber res fins que es va suïcidar i el senyor Bellom va fer anar al jardiner a casa dels seus pares a donar-los diners i la mala notícia.

3.2.12. Quima

La Quima és la cuinera i el personatge més xafarder de la novel·la: "*Ara que estem sols i amb tota confiança... digui: ¿no sap res, vostè?*" (p. 73).

La Quima parla molt amb la gent del servei, és a dir, les cambres i el jardiner. El jardiner la descriu físicament com: "*Era una mica garrella i prima de cama, i tenia els pits bastant grossos, com si els hi haguessin deixat per una estona; la cara rodona i blanca, d'un rosa pujat a les galtes, de tant estar vora el foc. Una cara mig de monja, amb un ull alegre i l'altre trist.*" (p. 72).

A través del que la gent li explica, avisa al jardiner que hi ha una tragèdia a punt de succeir: "*He vingut només per dir-li que es prepara un gran bullit. Hi havia massa tranquil·litat. Ara estan quiets perquè estudien, com la mona, per quina banda ho enfoquen. Recordi's del dia que li ho dic: passaran coses grosses.*" (p. 114).

Per diferenciar la gent rica del personal de servei, Rodoreda fa que els del servei, com ara la cuinera, s'expressin amb dites populars, usualment utilitzades per la classe obrera: "*Hi ha gent que sempre busca tres peus al gat.*" (p. 140) o "*[...] n'hi ha per llogar-hi cadires.*" (p. 204).

Mercè Rodoreda és una escriptora que s'allunya dels registres més cultes i elevats sense deixar de fer una literatura de gran nivell. El que vol és que el màxim nombre de lectors puguin accedir al contingut de la seva obra. És per això que alguns dels seus personatges parlen un català més col·loquial, perquè el seu públic lector pugui reconèixer els mots de les seves pàgines.

3.2.13. Miranda

La Miranda és una de les cambres de la casa. És una dona del Brasil a la qual tothom li tenia molta mania, probablement perquè és el símbol de l'erotisme de la història: *“Aquesta Miranda duia un vestit negre, tan estret per tot el cos, que el tenia prim com una serp, que més li hauria valgut anar sense.”* (p. 11). La Miranda era una cambrera que intentava seduir a tots els homes de la casa, fossin solters o no. Això feia que, sobretot les dones, la rebutgessin, fins i tot, el jardiner, l'home més bo de la trama: *“—L'única bèstia que m'he estimat de debò és un lleó; un lleó petit.*

Li vaig dir que feia uns quants anys havíem tingut un lleó en una gàbia, i que havia esgarrapat la Miranda.” (p. 159).

Aquest odi cap a la Miranda estava relacionat amb el seu poder de seducció i el fet de ser d'un altre país. Això, també és una demostració de racisme que hi havia per part de tot el personal: *“La Quima em va dir que quan la Miranda li ho explicava, ella, la Miranda, que era més aviat pegadolça, es tornava blanca. D'enveja, deia la Quima. Es veu que aquestes del Brasil són així.”* (p. 11).

Finalment, es va casar amb el senyor Bellom: *“—Ella sí que se la passarà bé. El senyor Bellom li ha promès que la portarà al Brasil i que li farà seguir tot el país com si fos una reina.”* (p. 205).

3.2.14. Mariona

La Mariona és la cambrera més petita. El fet de ser jove fa que tingui més aspiracions pel seu futur. Estava enamorada del Mingo, però no sabia si s'hi volia casar perquè no guanyava prou diners: *“— ¿i com va amb el Mingo?*

—No va de cap manera. M'agrada, però només és un manobre, i si no guanya prou no m'hi vull casar.” (p. 54).

Ella li donava moltíssima importància als diners. Això li ve segurament de servir a gent rica, cosa que la influenciava i li feia pensar que ella volia viure com una dona rica, no treballant pels rics. Per aconseguir-ho, anava al taller de la senyoreta Maragda per aprendre a cosir i, així poder deixar de ser una cambrera i dedicar-se a la moda: *“Em va explicar que a Barcelona la feien anar al taller de la senyoreta Maragda dues tardes a la setmana a aprendre a cosir, i que a ella li agradava molt perquè, si n'aprenia, potser en comptes de servir, podria ser modista.”* (p. 54).

Altrament, ser la més jove feia que la seva ideologia no fos tan tradicional, per tant, és la que menys jutja a la Miranda: *“Em va explicar que amb la Miranda s’havien fet amigues i que, encara que alguns li tinguessin mania, la Miranda era una bona noia i que enyorava molt el seu país.”* (p. 138).

La Mariona mostra la diferència de mentalitat segons la diferència d’edat i estatus social.

3.2.15. Mingo

D’en Mingo tampoc en sabem gran cosa. És un home enamorat de la Mariona i que està fent el possible per guanyar diners i el cor de la Mariona. És un home tímid, ja que per demanar-li matrimoni a la Mariona li va escriure una carta i li va entregar al jardiner perquè ell la hi donés: *“Vaig veure de seguida que en Mingo no estava gens content. Tenia la mirada negra i feia cara d’amoïnada. Abans d’anar-se’n va escriure una carta per la Mariona i em va demanar que la hi donés.”* (p. 66).

Al final, es van casar: *“—Suposo que ja ha volat, en Mingo.*

—Miri si ha volat, que ens casarem el primer diumenge d’agost.” (p. 188).

3.2.16. Toni

El Toni era el cuidador dels cavalls i professor d’equitació de casa dels Bohigues. Era un home simpàtic, però, li agradava molt parlar d’ell: *“No és que lliguéssim molt, però era un home que guanyava a mida que se l’anava coneixent; el seu mal era que li agradava donar-se importància, sobretot amb la gent que no havia vist mai.”* (p. 52).

Un dia li va ensenyar a la Mariona un retrat del seu fill: *“També li va ensenyar un retrat del seu fill, que el tenia a la doctrina cristiana.”* (p. 54). El seu fill era un “petit delinqüent”: *“Va dir que abans de venir ja havia provat a tenir-lo a casa, però com que ell no hi podia estar sempre el noi li feia el pinxo. Li contestava de qualsevol manera, vivia pels carrers i robava síndries. Que ja és robar.”* (p. 69). Aquest comportament podria tractar-se d’una rebel·lió del fill contra els pares per tenir la idea de fer-lo estudiar en una doctrina cristiana.

En Toni, igual que Rodoreda, es va casar, però no era feliç dins del matrimoni: *“—M’agrada dormir sol, com un rei. He estat casat una vegada i he fet la creu.”* (p. 69). *No era feliç perquè la seva dona li va ser infidel: “[...] la seva senyora li havia fet el nen amb un altre.”* (p. 69).

3.3. Temes principals

3.3.1. La importància dels diners

Els diners és un tema bastant comú en les obres de Mercè Rodoreda. A *Jardí vora el mar* els diners és un tema que l'autora emfatitza bastant.

La torre d'estiueig és un clar símbol de riquesa i poder adquisitiu. Tant la casa del Francesc i la Rosamaria com la casa del senyor Bellom pretenen demostrar que estan en un alt nivell social i econòmic. És per això que cada estiu conviden a alguns amics que tinguin més o menys el seu nivell adquisitiu, per presumir de calés.

Un clar exemple de la importància que li donen els personatges als diners és la relació entre la Mariona, una de les cambreres de la torre dels Bohigues, i en Mingo, un paleta. Durant la novel·la la Mariona explica al jardiner que dubta de si es vol casar amb en Mingo perquè un paleta no guanya prou diners: “—*¿I com va amb el Mingo?*

—*No va de cap manera. M'agrada, però només és un manobre, i si no guanya prou no m'hi vull casar.*” (p. 54).

El triangle amorós de la Rosamaria, l'Eugeni i en Francesc també reflecteix la importància dels diners. La Rosamaria i l'Eugeni van viure una història d'amor durant part de la infantesa i l'adolescència. No obstant això, la Rosamaria es va acabar casant amb en Francesc perquè tenia molts diners. Llavors, l'Eugeni va anar-se'n uns anys a fer diners a Amèrica —com el tiet de l'autora—. Un cop es va fer ric, va convertir-se en el gendre del senyor Bellom, el veí de la torre d'estiueig de la Rosamaria i el Francesc. Tots els amics creuen que la Rosamaria i el Francesc no s'estimen, però estan casats per conveniència: “—*El que ha de fer la Rosamaria—deia en Feliu—és estimar el seu marit que li dona tot el que vol i la fa viure com una princesa.*

—*Vols dir que no l'estima?*

—*¿Què sé jo? Que procurin avenir-se. ¡Mira'ls allà baix!*” (p. 74).

Malgrat que quasi tots els personatges tenen molt en compte el nivell adquisitiu dels altres a l'hora de mantenir-hi relacions amoroses o amistoses, hi ha un personatge que viu completament al marge dels diners: el jardiner. El jardiner és un home pur, que no accepta propines ni li agrada demanar-ne: “*Li vaig donar les figuretes dels escacs i em va donar una propina grossa. Jo no la volia.*

—*Sempre serà pobre, vostè, amb tants miraments.*” (p. 67).

No les accepta perquè és un senyor savi que sap que la gent que et dona propines, t'acaba passant la factura més tard. N'és un bon exemple el moment el qual el senyoret Francesc

s'adona que el jardiner l'ha vist amb la Miranda i, més tard li dona uns bitllets per comprar el silenci del jardiner: *“Quan menys m’ho pensava es va tornar a girar, es va treure un paper de la butxaca una mica rebregat, que de seguida em vaig adonar que era un bitllet, el va posar sota el cantell del plat de l’amanida i va anar-se’n tot dient:*

—D’acord.

Em vaig molestar.” (p. 33).

El jardiner té un altre concepte de riquesa: els records amb la seva dona i viure envoltat de plantes. Ell no creu que els diners facin felices a les persones. De fet, els senyorets no són gaire feliços i són molt rics: *“I tanta alegria, i tanta joventut, i tants diners... i tant de tot... dues desgràcies.”* (p. 10).

Ell creu que la felicitat està en els bons moments de la vida —en el seu cas és treballant de jardiner perquè va conèixer a la dona de la seva vida cuidant unes flors—.

3.3.2. El fracàs amorós

El fracàs en l’amor és un altre gran tema en l’obra novel·lística rodolediana. L’autora va patir molt en l’amor. Primerament, es va casar amb el seu tiet per diners, un home que va idealitzar durant la seva infantesa (a causa de les coses que li explicaven els altres membres de la seva família sobre ell), però que després s’hi va casar i va viure uns anys infeliçment casada. Amb la victòria del bàndol dels nacionals, va marxar a l’exili i, va deixar la seva vida com a mare i dona a Catalunya. Abans d’exiliar-se, va estar uns anys tenint una aventura amb Nin, però l’any 1937 el van matar. Durant l’exili va tenir una relació amorosa amb Francesc Trabal, un altre home casat com ella. Aquesta relació es va trencar quan va iniciar la seva relació amb l’home de la seva vida, Armand Obiols, un amic de Francesc Trabal. L’any 1971 Armand Obiols va morir a un hospital de Viena a causa d’una afecció cerebral i, quan Rodoreda va anar-lo a veure, va descobrir que l’home de la seva vida havia tingut una aventura amb una dona més jove que ella.

El fracàs amorós que apareix més a *Jardí vora el mar* és la relació entre l’Eugeni i la Rosamaria. Un dia els pares de l’Eugeni van anar a veure si el trobaven a la casa de la Rosamaria, però ella no hi era i es van trobar al jardiner. Aleshores, li van explicar la història entre el seu fill i la Rosamaria: *“—L’Eugeni, desesperat, una vegada em va dir, parlant de la Rosamaria: «És que s’equivoca. No ho veu, però s’equivoca. La voldria salvar perquè me l’estimo... Des del primer dia, quan encara no sabíem de caminar, que me l’estimo».”* (p. 94). L’Eugeni s’estimava a la Rosamaria, però no era un amor recíproc: *“—Això em va dir: de l’Eugeni i d’ella. Que si s’havia fet aquell pas era perquè érem amics, que ella no havia de donar explicacions a ningú... però que érem amics, i que volia que quedés ben clar tot, que ella estimava a l’Eugeni només com un germà, que les coses havien anat d’una manera,*

que potser hagués valgut la pena que hagués anat d'una altra, que si venia poc era perquè l'Eugeni no es feia càrrec... que a nosaltres ens estimava i que ens estimaria sempre... «Em sap greu per l'Eugeni...»” (p. 95).

Un dia, la Mariona li va donar al jardiner una llibreta on l'Eugeni escrivia la seva història amb la Rosamaria. Llegint com ell descrivia a la Rosamaria el va fer pensar que hi havia un paral·lelisme entre la seva relació i la relació entre la seva dona i ell: *“No hi havia res igual, però em semblava que s'havien estimat com ens havíem estimat amb la Cecília.”* (p. 201).

Altrament, hi ha altres fracassos amorosos en aquesta novel·la. Com per exemple: la infidelitat de la dona del Toni o la infidelitat del senyoret Sebastià envers la senyoreta Eulàlia.

En Toni va explicar al jardiner que el seu fill no era el seu fill biològic perquè la seva dona el va tenir amb un altre: *“Va dir que mentre ell corria a dalt del cavall la seva senyora li havia fet el nen amb un altre.”* (p. 69).

El jardiner es va assabentar de la infidelitat del senyoret Sebastià a través de la Mariona. Es veu que aquell home quan era viu va tenir una relació amb una dona a l'Àfrica, on va estar uns anys treballant: *“La Mariona, no sé per quin canal, va saber que el senyoret Sebastià, a l'Àfrica, quan era viu, tenia una negreta. La senyoreta Eulàlia ho sabia i, al principi, havia patit molt, però després s'hi va acostumar. A l'últim només eren amics i, si dormien junts, dormien, com si diguéssim, amb un coixí al mig.”* (p. 71).

3.3.3. El refús de la maternitat

Rodoreda no va viure una maternitat idíl·lica. De fet, no la volia viure. Va tenir un fill amb el seu tiet i, per això, en diverses obres tracta les relacions sexuals des del sentiment de repugnància. Quan es va exiliar i va començar la seva vida amb altres homes, va deixar a Catalunya al pare del seu fill i el seu fill.

No va tenir una bona relació amb el seu fill. Quan el venia a veure a Barcelona era per reclamar diners, com per exemple, quan va venir passada la mort del seu marit a reclamar la part de l'herència que li pertanyia.

El refús de la maternitat és un tema que Rodoreda expressa a través de l'embaràs de la Rosamaria. El senyoret Francesc estava molt il·lusionat de tenir un fill, fins i tot, va fer una gran festa per celebrar-ho: *“—¿Sap per què, tota aquesta festa?*

Li vaig haver de dir que no ho sabia i aleshores em va explicar que la senyoreta Rosamaria estava embarassada i que el senyoret Francesc ho havia volgut celebrar.” (p. 19).

En canvi, la Rosamaria no estava tan entusiasmada i, va decidir avortar: *“—[...]. Es veu que la senyoreta, quan va saber del cert que estava d'aquella manera, va dir que no. És per això*

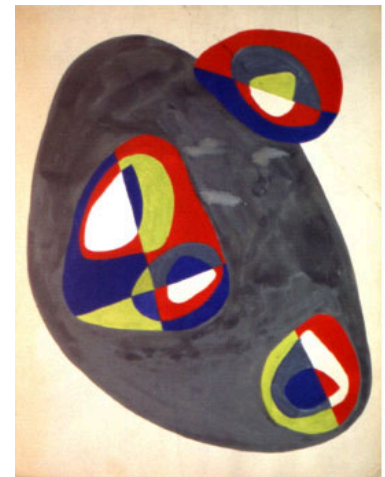
que sembla una desenterrada. Hi va haver un disgust molt gros perquè ell volia una criatura. ¡Amb la festa que van fer l'any passat! Se'n va anar tot sol, dos mesos, per aquests móns de Déu. Com si estiguessin separats...” (p. 35).

La mare del jardiner volia ser mare, però va patir molt durant les relacions sexuals i l'embaràs. Li feia tant de mal que no sabia si el nadó se'n sortiria: “—Vaig venir al món per obra de l'Esperit Sant. La meva mare ho explicava a tothom... [...]. I la meva mare deia: «El meu fill poc s'ho pensa el que em va costar; un esquinç de dos dits. I amb el meu home encara no sabem com va anar perquè així que em feia una mica de mal jo em posava a plorar i ell es desil·lusionava». I el meu pare deia: «Fill meu, ets fill de miracle. Es veu que havies de venir al món fos com fos.»” (p. 28).

3.3.4. L'art

Mercè Rodoreda era una gran amant de l'art. Li encantava la literatura (tant escriure com llegir), li agradava anar al cinema a veure les novetats cinematogràfiques i, durant la seva estada a París i a Ginebra entre els anys 1949 i 1957, va aficionar-se a la pintura.

A *Jardí vora el mar* hi ha dos personatges que es dediquen a la pintura, en Feliu Roca i l'Eulàlia. En Feliu utilitzava una tècnica de pintura més tradicional. En canvi, l'Eulàlia (que portava menys temps practicant l'art plàstic) utilitzava tècniques avantguardistes, igual que l'autora: “*Aquell any en Feliu i la senyoreta Eulàlia anaven sempre junts. Passaven el dia al mirador. Ell, da-li amb el mar. Ella pintava coses una mica estranyes. Havia pintat l'eucaliptus, però, només un tros, perquè deia que tot no l'hi cabia. Un tros d'escorça, i la pintura semblava de molsa i de boira. Un dia va dir que volia pintar un ventre de sargantana. I quan pintava el cel semblava que s'havia de sentir una veu... Les cises que feia m'agradaven cada dia més. Sense entendre-hi. Però allò que un sent aquí...*” (p. 71).

Tres formes ovoïdals de colors sobre forma ovoïdal grisa, Mercè Rodoreda i Gurguí

https://www.mercerodoreda.cat/img/autor/a/obra_pictorica/19_tresfiguras.jpg

Cal destacar que *Jardí vora el mar* no està del tot contextualitzat. No se sap ben bé el poble on es troba la torre dels Bohigues ni se sap en quina època es basa. No obstant això, l'autora fa una referència a Joan Miró, el seu referent artístic, que ens fa pensar que està ambientat al segle XX. Com que no fa cap referència a cap guerra en tota la novel·la, es creu que està ambientada entre els anys vint i trenta.

El senyor Bellom era un gran admirador del pintor Joan Miró. Va comprar unes obres seves i les va ensenyar als altres personatges. Els altres no van saber valorar l'art de Miró. Creien que el senyor Bellom s'havia gastat molts diners amb uns quadres que podrien haver fet uns nens petits: *"Els va ensenyar les pintures que havia comprat, i que, segons deia, li havien costat tres rovells d'ou. Eren d'un tal Miró, de Tarragona, que pintava com si fos un nen. Sembla que les havia fetes a Mallorca i li havien quedat massa petites."* (p. 107).

Durant la novel·la, els personatges van a Barcelona a veure pel·lícules al cinema Excelsior per esvair-se dels drames dins de la casa.

Al darrer estiu apareix l'Humbert, un personatge que es dedica a fer una pel·lícula dins la casa per quedar-se amb el record: *"Aquell dia l'Humbert no es va ferir per miracle. A l'últim van poder fer més o menys el que volien, i es van passar la tarda al passeig dels til·lers retratant els cavalls amb les senyoretetes a dalt.*

L'endemà se'n van anar a la platja i van fer la pel·lícula tots sols." (p. 196).

Com diu Roser Porta al postfaci que va fer sobre *Jardí vora el mar*, a causa de la tècnica de narració que va triar l'autora, la novel·la podria ser perfectament una obra cinematogràfica. Durant la narració de la història, sembla que el jardiner tingués una càmera al darrere enregistrant tot el que passa. El jardiner només sap el que veu i el que li expliquen els altres personatges (cosa que remarca en diverses ocasions) com per exemple: *"La Mariona, no sé per quin canal, va saber que [...]"* (p. 71).

Amb l'aparició de l'Humbert al final de la història, sembla que el fet que la història podria convertir-se en una obra cinematogràfica es torna realitat pels personatges.

3.3.5. La pèrdua de la puresa

Rodoreda deia que el seu millor moment era la infantesa perquè era l'època innocent, com l'Eugeni. Diu que només es viu fins als dotze anys perquè amb la mort del seu avi va morir també la seva innocència. L'Eugeni li diu al jardiner que la seva millor època va ser la seva infantesa, una època que encara no ha superat: *"—[...] Només es viu fins als dotze anys. I a mi em sembla que no he crescut."* (p. 130). Aquesta frase és clarament una expressió que mostra un paral·lelisme entre l'Eugeni i l'autora. L'Eugeni no ha superat aquesta etapa d'innocència perquè es nega a pensar que ja ha acabat. Ell no vol acceptar aquesta realitat, vol continuar essent un nen que es passa el dia jugant al jardí amb l'amor de la seva vida, la Rosamaria. Potser és per això que s'acaba suïcidant, perquè no accepta la pèrdua de la puresa que tots els humans patim quan ens fem grans; se suïcida perquè renuncia a viure sense la innocència.

Fins i tot el personatge més innocent i pur s'adona de la pèrdua de la innocència per la qual passa a mesura que avança el temps. El jardiner és el personatge més pur perquè viu al marge de tots els problemes, només es preocupa de cuidar les plantes del jardí. Tot i així, li és inevitable perdre les il·lusions que tenia quan era petit: “—*¡No ha canviat pas poc vostè, aquests últims temps. Deuen ser els anys. Ja no li fa il·lusió res.*

Vaig pensar que potser sí que era veritat.” (p. 190).

5. Conclusions

Ara que ja s'ha dut a terme l'anàlisi del llibre, toca extreure'n les conclusions. Primerament, cal recordar que jo partia de la pregunta: "El simbolisme en la literatura de Rodoreda, concretament en la novel·la *Jardí vora el mar*, està molt marcat per la seva biografia i les seves vivències personals?". La meva hipòtesi és que Mercè Rodoreda va inspirar la simbologia i els personatges de les seves novel·les amb experiències personals, i, per això, es podria fer un paral·lelisme entre els personatges de *Jardí vora el mar* i ella.

Mercè Rodoreda, com tots els autors, utilitzen símbols a les seves obres que signifiquen coses que ells ja han viscut. Per escriure has de conèixer. I això és el que fan molts autors: escriure coses que puguin relacionar amb les seves vivències personals.

Els símbols que hi utilitza (com per exemple: el jardí), el caràcter i les vivències dels personatges (com ara: l'anècdota de la Rosamaria i el roser) i els temes principals (en concret, el fracàs amorós), són temes recurrents en l'obra i la vida de Mercè Rodoreda. Nogensmenys, a diferència de les altres novel·les de l'autora, aquesta emfatitza molt les seves passions. En altres paraules, aquest llibre està en consonància amb la vida de Rodoreda, però està molt més lligat a les seves aficions, especialment amb l'estudi de les flors i amb l'art.

Per concloure, *Jardí vora el mar* està ple de referències de la vida de l'autora. Tanmateix, no hem de cometre l'error de creure que hi ha un personatge concret que l'identifica, ja que hi ha la seva essència en cada pàgina que escriu, no només en un símbol o personatge concret.

Tot seguit, vull explicar per quin motiu crec que la meva hipòtesi no és del tot correcta. Tenint en compte la varietat de temes que hi apareixen sobre les seves aficions, crec que *Jardí vora el mar* és un llibre que tracta, sobretot, de les devocions de l'autora tant de les creacions dels humans —com és ara, l'art— com de la seva fascinació pel que se'n diu la Creació, o sigui, la natura. L'artista i tot allò que l'envolta.

6. Bibliografia

ARNAU I FAIDELLA, CARME (1979). “*Introducció a la narrativa de Mercè Rodoreda. El mite de la infantesa*”. Barcelona: Edicions 62. Llibres a l’abast, 144.

ARNAU I FAIDELLA, CARME (2010). “*Jardí vora el mar, la novel·la represa*”, *Una novel·la són vint paraules. Vint invitacions a la lectura en ocasió del centenari de Mercè Rodoreda (1908-2008)*, p. 221-235. Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda, Institut d’Estudis Catalans i Institució de les Lletres Catalanes.

BOLO, LAURA (2017). “*Mecanismes narratius en la construcció dels personatges de la novel·lística rodorediana*”. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.

Cortés Orts, C. (2010). “*L’evolució de l’espai en la darrera narrativa de Mercè Rodoreda: de la realitat al símbol*”. Catalonia [Online]. pàg: 2-6.

Gamisans, Pere (1984). “La il·lusió referencial a la novel·la de Mercè Rodoreda *Jardí vora el mar*”, *Miscel·lània Antoni Maria Badia i Margarit*, p. 243-257. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

IBARZ, MERCÈ (2009). “*L’altra Rodoreda: pintures i collages*”. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya.

Maria Bohigas ens presenta “*Els no saben res i contes de la França ocupada de Mercè Rodoreda*”. [Entrevista audiovisual]. Més 324: TV3, 2023. 19 min.

Marina Porras reivindica els jardins. [Ràdio]. El suplement: Catalunya Ràdio, 2023. 18 min.

Mercè Ibarz presenta “*Retrat de Mercè Rodoreda*”. [Entrevista audiovisual]. Ona llibres: Youtube, 2022. 78 min.

Mercè Rodoreda. [Entrevista audiovisual]. A fondo: RTVE, 1980. 63 min.

Mercè Rodoreda, vida secreta. [Documental]. El meu avi: TV3, 2004. 37 min.

RODOREDA I GURGUÍ, MERCÈ (2006). “*Mirall trencat*”. Barcelona: Club Editor. Club Editor Jove, 4.

RODOREDA I GURGUÍ, MERCÈ (2007). “*Jardí vora el mar*”. Barcelona: Club Editor. Club Editor Jove, 6.

RODOREDA I GURGUÍ, MERCÈ (2009). “*Aloma*”. Barcelona: Grup Edicions 62. Educaula.

RODOREDA I GURGUÍ, MERCÈ (2016). “*La plaça del Diamant*”. Barcelona: Club Editor.

RODOREDA I GURGUÍ, MERCÈ (2017). “*La mort i la primavera*”. Barcelona: Club Editor.

RODOREDA I GURGUÍ, MERCÈ (2019). “*Quanta, quanta guerra...*”. Barcelona: Club Editor.

RODOREDA I GURGUÍ, MERCÈ (2020). “*El carrer de les Camèlies*”. Barcelona: Club Editor.

ROST BAHÍ, A. (2022). “*Les veritables «flors de debò» en la narrativa de Mercè Rodoreda*”. Universitat de Girona [Treball de Final de Grau]. pàg: 28-40.

PORRAS MARTÍ, MARINA (2023). “*Al mig de la vida, jo. Biografia de Mercè Rodoreda*”. Barcelona: Bruguera. Bruguera contemporànea.

PORRAS MARTÍ, MARINA (2023). “*Pròleg a Un dia de Mercè Rodoreda*”. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Skrabec, Simona (2010). “*Què hi ha sota les flors?*”, *Una novel·la són vint paraules. Vint invitacions a la lectura en ocasió dels centanari de Mercè Rodoreda (1908-2008)*, p. 237-259. Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda, Institut d'Estudis Catalans i Institució de les Lletres Catalanes.

Un berenar a Ginebra. [Pel·lícula]. Catalunya: Televisió de Catalunya, 2012. 90min.

7. Annexos

Entrevistes

Entrevista a Marina Porras

Marina Porras és professora del Departament d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra i autora de dos llibres: *L'enveja* (Fragmenta editorial, 2019) i *Al mig de la vida, jo* (Bruguera, 2023). A més, és llibretera, crítica literària i periodista de diversos mitjans de comunicació: *Catalunya Ràdio*, *Ara*, *RAC 1*, *Serra d'Or*, entre d'altres. També és la presentadora del pòdcast *Les Recomanacions Fonamentals* i editora i escriptora d'alguns pròlegs, com ara: *Un dia* (Generalitat de Catalunya, 2023), *Donar nous als nens* (Comanegra, 2022) i *La vida de la vida* (Angle, 2022).

—Quins aspectes de la vida de Mercè Rodoreda estan reflectits en la trama de la novel·la *Jardí vora el mar*?

—*Cap de les seves novel·les és autobiogràfica. No obstant això, la inspiració que utilitza per escriure Jardí vora el mar la treu d'un viatge que va fer per la costa catalana quan va anar a Barcelona a buscar un premi de contes que havia guanyat. [...] A la trama de la novel·la hi apareixen els desenganys de l'amor, que, tant ella com tothom, va viure en algun moment. De fet, ella diu que sempre hi ha alguna cosa d'ella en cada personatge.*

—Com influeix el context històric i social en el qual es va escriure la novel·la en la seva trama i personatges?

—*Jo crec que a Jardí vora el mar hi ha una voluntat d'absència històrica. Aquesta novel·la no especifica lloc ni el moment, tot i que per diverses referències artístiques podria ser ambientat als anys trenta. Potser l'autora el va escriure així, per tal de mostrar que aquesta història podria passar en qualsevol altre moment.*

—Quina és la teva opinió sobre l'estil narratiu de l'autora en aquesta obra?

—*El que més m'agrada d'aquesta obra és que hi ha una gran aposta per enfocar-ho tot cap a la veu narrativa. El fet de veure-ho tot a través dels ulls del jardiner li dona una distància específica cap a la història molt interessant. En aquesta obra, tal com a les altres obres de Rodoreda, sempre has d'anar a buscar més del que es veu a simple vista.*

—Com afecta la interpretació del simbolisme en aquesta obra?

—Com bé diu l'autora en el pròleg de *Mirall trencat*: “el més important d'una novel·la són els detalls”. L'autora té una poètica dels objectes que fa que les coses remetin cap a un significat més profund. Un dels símbols més grans de “*Jardí vora el mar*” són les flors i els quadres que pinten l'Eulàlia i en Feliu.

—Creus que les cases de les novel·les de Mercè Rodoreda tenen un significat més enllà de ser la llar dels personatges? En el cas de *Jardí vora el mar* què creus que simbolitza la casa?

—Totalment. A totes les seves novel·les hi ha un significat al darrere. A “*Jardí vora el mar*” les cases són cases de vacances, és a dir, un escenari per presumir i descansar. Les cases són el lloc clau per entendre uns personatges, i a aquesta novel·la es veu molt.

—El títol *Jardí vora el mar* està relacionat amb el cicle de la vida. El jardí recorda a l'Eugeni la seva infantesa i el mar és on se suïcida. Rodoreda va viure la seva infantesa a la torre del seu avi que tenia un jardí. Però, hi ha algun fet biogràfic que fa que l'autora relacioni el mar amb la mort o, és només un recurs literari?

—Jo crec que hi ha aquesta idea de lligar la terra i el mar amb la vida i la mort. [...] Però, la veritat és que no ho sé, és una interpretació interessant, però no sé si realment aquí hi ha alguna cosa amagada.

—Per què creus que Mercè Rodoreda planteja al jardiner com l'únic personatge realment pur que viu al marge dels diners i està en sintonia amb la naturalesa?

—A les novel·les de Rodoreda és molt important que alguns dels seus personatges siguin innocents. Perquè, ella creu que s'ha de mantenir alguna cosa pura que no es pot trair. En el cas del jardiner, ell s'ha de mantenir apartat de tot per poder mantenir la puresa. Si t'hi fixes, tots els personatges de Rodoreda quan perden la innocència se suïciden. A “*Jardí vora el mar*” l'Eugeni se suïcida quan s'adona que no podrà recuperar el seu amor d'infantesa i, per tant, la seva vida sempre serà una mentida [...].

—Creus que hi ha un paral·lelisme entre l'autora i el narrador a l'hora de combatre la soledat amb l'estudi de la botànica?

—Definitivament, hi ha una relació. Rodoreda d'alguna manera plasma en el jardiner alguna de les coses que es necessiten per escriure: aquesta distància amb el món per poder veure les coses d'una manera diferent.

—Quin impacte creus que pot haver tingut *Jardí vora el mar* en la resta de novel·les de Mercè Rodoreda?

—Com que aquesta novel·la és la primera que es va posar a escriure a la postguerra, encara que no es publicqués fins molt temps després, és la que la va reactivar en l'escriptura. És molt curiós com ella creia que seria un èxit perquè era una novel·la de lectura fàcil, ja que estava plena de diàleg. Tanmateix, va acabar essent eclipsada per les altres grans novel·les.

—Creus que hi ha un motiu pel qual *Jardí vora el mar* no ha destacat tant?

—Com diu en Toni Sala en el seu postfaci, quan estàs llegint “*Jardí vora el mar*”, creus que és una novel·la de fulletó: fàcil i per passar l'estona. Malgrat això, té una lectura molt profunda que es pot fer només si vols. Personalment, crec que és per la falta d'un personatge femení amb molt de pes dins la trama. A més, el no tenir un protagonista clar, crec que afecta a l'èxit comercial.

Entrevista a Roser Porta

Roser Porta és la directora de l'Editorial Andorra. És autora d'un estudi publicat per l'Institut d'Estudis Catalans: *Mercè Rodoreda i l'humor. Les primeres novel·les, el periodisme i 'Polèmica'* (2007). També va escriure el Postfaci a *Jardí vora el mar* (Club editor, 2007) i va publicar un estudi a la Universitat Autònoma de Barcelona: *El joc amb els clàssics dins de les novel·les humorístiques de joventut dins Mercè Rodoreda i els clàssics* (2013).

D'altra banda, també ha publicat diversos articles literaris dins les revistes com: *El Mundo*, *El País*, *Serra d'Or*, entre d'altres.

—Quins aspectes de la vida de Mercè Rodoreda estan reflectits en la trama de la novel·la *Jardí vora el mar*?

—*El primer element i el més important és la passió per les flors i el jardí de l'avi. També n'hi ha d'altres, com per exemple: la Barcelona de la seva infantesa, el lloc on viuen els pares de l'Eugeni. A més, Rodoreda durant la seva estada a París va veure moltes galeries d'art i va imitar moltes tècniques de pintors famosos. A “Jardí vora el mar”, l'Eulàlia pintava quadres abstractes i en Feliu pintava el mar. Això generava el debat entre la tendència avantguardista i tradicional. A part, també hi ha el senyor Bellom, un senyor que compra pintures de Joan Miró, un pintor que l'autora admirava, i els altres personatges se'n reien de la seva inversió en aquesta tendència artística.*

—Quines vivències de l'autora van afectar l'estil descriptiu de *Jardí vora el mar*?

—*Rodoreda només va anar tres anys a l'escola, per tant, era una persona autodidacta. Per trobar el seu estil, va haver de llegir els grans autors de contes de molts països diferents. [...] A “Jardí vora el mar” el que fa servir és el cinema. A Rodoreda li agradava molt el*

cinema, potser per això va optar per la narració objectiva, com si el jardiner tingués una càmera al darrere. Així mateix, hi ha un personatge a la trama que es dedica a gravar la casa. En efecte, Rodoreda era una dona moderna que estava a quasi totes les tendències avantguardistes de la pintura i el cinema.

—Com influeix el context històric i social en el qual es va escriure la novel·la en la seva trama i personatges?

—*L'única referència temporal dins de la novel·la és Joan Miró. La novel·la no està contextualitzada en temps de guerra, jo la situaria als feliços anys vint, per tot aquell ambient de cinema, festes, alegria... Però sí que és veritat que no està gens contextualitzat. Ella des de l'exili recrea la Barcelona que ella va viure abans de la guerra, és a dir, la Barcelona de la seva joventut, tot i que la localitat tampoc està determinada.*

—Quina és la teva opinió sobre l'estil narratiu de l'autora en aquesta obra?

—*És un estil que sembla molt senzill. No obstant això, està molt ben elaborat, és a dir, els detalls són molt importants. Com bé deia ella: "les coses importants són les que no ho semblen". És una novel·la excel·lent amb un estil molt acurat [...]. Rodoreda era una dona innovadora i moderna. És per això que va anar provant diversos tipus de narradors. En el cas de "Jardí vora el mar", el narrador és un jardiner que sembla que tingui una càmera al darrere.*

—Com afecta la interpretació del simbolisme en aquesta obra?

—*"Jardí vora el mar" està ple de petits detalls i anècdotes que acaben sent símbols. Això és molt important tant en Jardí vora el mar com a la resta de les seves obres [...].*

—Creus que les cases de les novel·les de Mercè Rodoreda tenen un significat més enllà de ser la llar dels personatges? En el cas de *Jardí vora el mar* què creus que simbolitza la casa?

—*Les cases són molt importants a les seves novel·les. A "Jardí vora el mar", crec que les torres dels rics signifiquen luxe, riquesa i poder, com la casa de "Mirall trencat". En canvi, la casa de Barcelona significa la infantesa de l'Eugeni i la Rosamaria, una etapa de felicitat, el que Rodoreda anomenava "el paradís de la infantesa".*

—El títol *Jardí vora el mar* està relacionat amb el cicle de la vida. El jardí recorda a l'Eugeni la seva infantesa i el mar és on se suïcida. Rodoreda va viure la seva infantesa a la torre del seu avi que tenia un jardí. Però, hi ha algun fet biogràfic que fa que l'autora relacioni el mar amb la mort o, és només un recurs literari?

—No ho sé. Rodoreda no és l'única que utilitza el mar com un escenari de suïcidi, és molt literari... Però sí que és correcta la interpretació del jardí com la vida, ja que l'Eugeni no es va penjar d'un arbre, potser va triar el mar com un escenari plàcid i literari per la mort.

—Per què creus que Mercè Rodoreda planteja al jardiner com l'únic personatge realment pur que viu al marge dels diners i està en sintonia amb la naturalesa?

—El jardiner és un personatge pur, no té cap defecte. Només és una mica tossut i tancat a causa del dolor de la mort de la seva dona, que també era pura, que com ell deia, és com un àngel: "no era una persona, no era un amor, era una tendresa". [...] És un personatge diferent, que està vinculat a la natura, a diferència dels altres personatges que estan lligats a la ciutat i els diners.

—Creus que hi ha un paral·lelisme entre l'autora i el narrador a l'hora de combatre la soledat amb l'estudi de la botànica?

—Segurament sí. Quan vaig llegir el llibre, vaig adonar-me que la descripció que fa l'autora de les flors és, fins i tot, obsessiva. Segurament era la seva passió perquè la recordava a aquell "paradís de la infantesa" que ella deia que vivia amb el seu avi, quan estava sola a l'exili.

—Quin impacte creus que pot haver tingut *Jardí vora el mar* en la resta de novel·les de Mercè Rodoreda?

—Com deia Rodoreda al pròleg, aquesta obra forma part del camí cap a "Mirall trencat". És una novel·la vàlida per ella sola, però, també és el camí cap a "Mirall trencat", que serà la seva gran obra [...]. Rodoreda crea aquest univers del jardí, s'hi sent còmoda i, després, va madurant fins a acabar-ho culminant a "Mirall trencat", amb una torre, un jardí uns secrets i uns records.

—A l'inici del postfaci de la novel·la dius que *Jardí vora el mar* és una novel·la eclipsada per les seves dues grans obres: *La plaça del Diamant* i *Mirall trencat*. Creus que hi ha un motiu pel qual *Jardí vora el mar* no ha destacat tant?

—A causa de l'èxit tant aclaparador de "La plaça del Diamant" i "Mirall trencat", dues novel·les publicades amb molt èxit enmig de la publicació de "Jardí vora el mar". Aquesta no acaba tenint lloc a la indústria editorial.

Entrevista a Eva Comas i Arnal

Eva Comas i Arnal és professora del departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona i autora de dos llibres sobre l'obra de Mercè Rodoreda, tots dos publicats per la Fundació Mercè Rodoreda i l'Institut d'Estudis Catalans: *El somni blau* (2020) i *Afinar l'estil. La reescriptura de La mort i la primavera a partir dels comentaris d'Armand Obiols* (2022). També és la directora i guionista del pòdcast *La Maraldina. Viatge a l'univers menys conegut de Mercè Rodoreda*.

A banda de filòloga, és periodista i treballa per a diversos mitjans de comunicació: *Serra d'Or*, *Rac1*, *El Nacional* i *Mètode*. També és autora d'obres de ficció: *La serp de foc* (Premi Pirineu, 2015) i traductora al català de l'obra *Anne de les Teules Verdes* (2024).

—Quins aspectes de la vida de Mercè Rodoreda estan reflectits en la trama de la novel·la *Jardí vora el mar*?

—*Hi ha un moment clau que relaciona l'obra "Jardí vora el mar" amb la infantesa de Rodoreda. En aquesta obra hi ha dos jardins importants: el jardí vora el mar i el jardí dels pares de l'Eugeni. El jardí dels pares de l'Eugeni és el jardí original de la vida de la Rosamaria. Més tard, en Francesc li munta un altre. Els pares de l'Eugeni li expliquen al jardiner que van plantar un roser i el van batejar amb el nom Rosamaria. Aquesta anècdota també la va viure Rodoreda. L'escriptora va explicar a una entrevista, que li va fer el periodista Joaquín Soler Serrano, que ella havia anat amb el seu avi, Pere Gurguí, a una floristeria i, ell li havia comprat un roser i li havia posat el seu nom.*

La Rosamaria també es pot vincular amb la infantesa de l'autora perquè, Mercè Rodoreda tenia un amic quan era petita, que es deia Felipet. Rodoreda era una mica cruel amb aquest nen, igual que la Rosamaria amb l'Eugeni. [...] En certa manera, Rosamaria sent culpa d'haver abandonat el seu origen —la casa, el barri...— i jo crec que en la mateixa Rodoreda hi ha un sentiment de culpa i enyorança d'haver-se desarrelat.

—Quines vivències de l'autora van afectar l'estil descriptiu de *Jardí vora el mar*?

—*La descripció de la casa dels pares de l'Eugeni està inspirada per la casa on vivia Rodoreda durant la seva infantesa, al barri de Sant Gervasi. Aquella casa pertany a una família desfeta a causa del suïcidi del fill per l'amor impossible d'una noia que ells havien contribuït a la seva criar. A la casa de Sant Gervasi l'autora era infeliç. Va marxar a l'exili i la casa va anar deteriorant-se fins a la gran nevada de l'any 1962, amb la qual, torre es va esfondrar. [...] Aquest jardí a vora la platja el presenta com si fos fora del món, com si fos un somni. En canvi, Barcelona sí que la diu amb noms i cognoms, Barcelona és la realitat. Durant l'exili, ella també es devia sentir fora de la seva realitat: vivia en una ciutat amb gent que no coneixia i parlant un idioma que no és el seu.*

[...] Una de les coses que més destaca l'estil de l'autora és aquest afany per presentar les coses com no les ha dit ningú. A més a més, de manera clara perquè l'entengui tothom, com a mínim la primera lectura. Rodoreda et presenta les coses d'una manera que et permet veure-les [...]. En una carta Rodoreda diu que li interessa estudiar a fons el cor de la gent. No crec que faci una novel·la psicològica, però sí que s'hi pot veure un interès i una influència de l'àmbit psicològic [...].

—Com influeix el context històric i social en el qual es va escriure la novel·la en la seva trama i personatges?

—Rodoreda publica la novel·la en disset dies per poder-la publicar al premi Joanot Martorell i, després la refà i la publica l'any 1967. No tenim gaire informació del que estava passant a la seva vida l'any 1959. En tenim l'any 1953 i, a partir de l'any 1960. Però, del 1959 no en sabem res perquè l'Obiols estava vivint amb ella i, només sabem coses de la seva vida per les cartes que li enviava a l'Obiols quan no estaven vivint junts. Només sabem que vivia dins d'un pis a Ginebra, com era el pis per dins i les vistes que tenia des d'aquella habitació —perquè aquell pis era una sola peça amb una cuina i un lavabo petit—. Llavors, no et sé dir què estava passant. El que et puc dir és què passava amb altres obres de la Mercè Rodoreda: tan bon punt les acabava, les deixava llegir a l'Armand Obiols —un crític literari abans i durant la república— i, ell li feia comentaris, amb lletra petita, als laterals dels manuscrits. Però, malauradament, no tenim el manuscrit de “Jardí vora el mar”.

[...] L'autora no ho diu en cap moment, però sembla que “Jardí vora el mar” està situat als “bojos” anys vint, perquè és l'època d'entreguerres, els quals la població va fer un canvi de mentalitat: la joventut es dedicava a fer festes, hi ha un gran canvi estètic —sobretot en la moda de les dones—, sorgeixen nous moviments artístics... I aquesta frivolitat es veu representada amb el personatge del senyor Bellom. El senyor Bellom és un home que té una casa molt moderna i compra quadres de Joan Miró. Durant els anys que Rodoreda va estar vivint a París va veure moltes galeries d'art per, posteriorment, utilitzar la mateixa tècnica per pintar els seus quadres. És per això que Mercè Rodoreda té obres plàstiques molt semblants a les obres de Joan Miró. [...] Aquests anys vint, aquí, són els anys abans de la Guerra Civil, una època que molts escriptors van idealitzar, tot i que va ser una època bastant curta. [...] Des del punt de vista actual, aquesta obra hi ha moments de racisme —sobretot per com tracten els altres personatges a la Miranda— i de maltractament animal —en quines condicions tenien al lleó i el final de la vida de la mona—. Però jo hi veig tota aquesta fascinació per l'orient i “exòtic”. [...] Quan el Francesc s'embolica amb la Miranda, demostra que l'atrau, però no ho vol mostrar públicament.

—Quina és la teva opinió sobre l'estil narratiu de l'autora en aquesta obra?

—“Jardí vora el mar” és una novel·la diferent de les altres perquè hi ha molt de diàleg. Quan ja has llegit “La plaça del Diamant” i “Mirall trencat”, veus que aquesta és diferent. De fet, “Mirall trencat” i “La plaça del Diamant” ja són molt diferents entre elles. Però a “Jardí vora el mar” una de les coses que sobta és sentir parlar tant els personatges, un recurs que utilitzava molt en els contes [...]. Al començament saps que la novel·la la narrarà un jardiner, el qual no en sabem el nom. Però ell al començament es menysté, és a dir, diu constantment que es fa embolics i que no sap si farà de bon narrador. Això, els antics en deien «captatio benevolentiae» diu que no en sap prou, però després demostra que sí que en sap [...]. La gran majoria dels diàlegs és de les altres persones del servei explicant-li xafarderies que han vist o escoltat dels altres personatges de la casa.

—Com afecta la interpretació del simbolisme en aquesta obra?

—A “Jardí vora el mar”, Rodoreda lliga l'experiència directa amb les flors i el simbolisme, perquè cada element natural té un sentit. [...] Rodoreda escrivia les seves obres amb la màquina d'escriure. Però, tenia un paper escrit a mà al costat, amb tot d'elements i detalls que volia que apareguessin a la trama. Eren elements que ella volia que ressonessin durant tota la novel·la. [...] A “Jardí vora el mar” Rodoreda et mostra la barca vermella, amb la qual se suïcida l'Eugeni, perquè la vegis des de l'inici i, que aquell element et ressoni, inconscientment, fins al final. El cromatisme de les novel·les de Rodoreda és un aspecte molt important a la seva obra, tot i que no ha estat estudiat. N'és un altre exemple la Cecília, la dona del jardiner que està relacionada amb el color lila. Com que la relaciona amb el romaní, també la podem relacionar amb el color verd. El fet que el jardiner sigui la veu ja és un símbol, i el jardí n'és un altre. En la tradició, el jardí és la unió de la natura amb la civilització. El jardí és el lloc on convé que tingui lloc l'amor, perquè és el lloc on la naturalesa està calmada i, és un lloc on la civilització està més tranquil·la. [...] A més, per Rodoreda, el jardí significa la infantesa. És a dir, dins de la tradició literària hem de pensar amb el jardí com si fos un somni i, després que simbolitza per cada autor que utilitza aquest símbol. I en el cas de Rodoreda és la infantesa.

—Creus que les cases de les novel·les de Mercè Rodoreda tenen un significat més enllà de ser la llar dels personatges? En el cas de *Jardí vora el mar* què creus que simbolitza la casa?

—Oi tant! La idea de les cases a la vida de l'autora va ser tan important, això ho acaba evocant en les seves obres. Durant l'exili, concretament a Suïssa, viu en els llocs més insospitats. Vivia a un sisè pis dins d'una cambreta de minyona i, per tant, vivia en un espai minúscul. [...] A “Jardí vora el mar” ens trobem una casa descrita durant sis estius: durant els estius la casa és com el lilà que s'obre el mes de maig i, el mes de setembre o octubre la

casa s'apaga i només s'hi queda el jardiner per cuidar les flors. És una casa que està molt lligada al cicle de la natura. [...] Veiem més els personatges al mirador, al balcó... L'espai interior que més està representat és la cuina, que està al soterrani. Fa la sensació que és una casa exterior, que la vida es fa a fora. Aquesta casa té una casa bessona, hi ha un descampat al costat. La casa dels Bohigues és una casa més antiga i tradicional. El senyor Bellom hi construeix al costat una casa moderna: quan uns tenen cavalls, els altres també en compren; quan uns fan una gran festa, els altres en fan una de més gran; uns tenen un jardiner que en sap molt, doncs el senyor Bellom li demana que li recomani un jardiner.

—El títol *Jardí vora el mar* està relacionat amb el cicle de la vida. El jardí recorda a l'Eugeni la seva infantesa i el mar és on se suïcida. Rodoreda va viure la seva infantesa a la torre del seu avi que tenia un jardí. Però, hi ha algun fet biogràfic que fa que l'autora relacioni el mar amb la mort o, és només un recurs literari?

—L'Andreu, el pare de l'Eugeni, posa els peus dins l'aigua del mar i es constipa. Però, també, el mar és un motiu de ser pintat. El Feliu i l'Eulàlia pinten el mar, com si el volguessin caçar, perquè dibuixar el mar és molt difícil, ja que és molt mòbil.

[...] L'oncle de la Mercè Rodoreda torna d'Amèrica per mar. Hi havia anat per fer diners, com l'Eugeni. L'Eugeni va anar a Cuba a fer diners i, hi va per mar.

L'Armand Obiols va estar treballant en una base de submarins. L'any 1940 estan a París i entren els nazis. Ells fugen al sud de França, la part que va acabar sent col·laboracionista. Obiols va intentar fugir dels treballs forçats, el van enxampar i se'l van endur. Amb la derrota de Hitler a Rússia, va perdre molts soldats nazis. Llavors, envien a tots els treballadors del Règim de Vichy cap a la zona ocupada. A l'Obiols se l'emporten cap a Bordeus amb quatre-centes persones més a un camp de treball en una base de submarins. El que l'Obiols havia de fer era carregar sacs de ciment per bombardejar els submarins i vaixells nord-americans i anglesos. En aquesta situació, el mar era un lloc de guerra. Des d'allà, l'Obiols demanava a la Rodoreda i als seus amics que l'ajudessin a sortir d'allà. Carles Riba tenia uns amics a Bordeus —Pau Romeva i Joan Climent— que estaven treballant a l'àmbit administratiu pels nazis. No sabem com va anar, però és probable que sota aquesta influència, Armand Obiols deixa de treballar en camps forçats i passa a treballar en la part administrativa dins d'un camp de concentració [...]. Com que no hi ha els documents, no es pot determinar fins a quin grau va col·laborar. La idea del mar i el submarí, amb aquesta vivència està molt clara. [...] També es podria lligar el mar com a l'inconscient: allà on tot mor però també neix. I la mort està molt relacionada amb l'inconscient. [...] A les obres de Rodoreda, hi apareix molt el suïcidi. Hi ha algun motiu pel qual ella tracta tant el suïcidi, com si ens estigués dient que alguns personatges si continuen vius ja no serien ells. Llavors, mostra buscar la mort com una forma de fidelitat a la pròpia essència.

—Per què creus que Mercè Rodoreda planteja al jardiner com l'únic personatge realment pur que viu al marge dels diners i està en sintonia amb la naturalesa?

—*Per mi el jardiner és el contrari del que diu ell mateix al principi de la novel·la, per mi és el savi. El savi entès com els grecs arcaics: els savis eren els metges, els constructors de carros, els arquitectes i els explicadors d'històries, perquè coneixien la 'sintaxi', és a dir, les coses que tenen ordre; per fer els carros, necessitaven que totes les peces estiguessin posades d'una manera que tot quedés encaixat sense claus, per tant, necessitaven conèixer la sintaxi amb la qual saber fer les coses [...]. I, el jardiner, és savi perquè coneix la manera propícia amb la qual explicar aquesta història. Dins de la narració hi ha petits narradors, els altres personatges, que expliquen dues o tres coses. Però qui realment organitza la visió del que és aquella casa i aquella família és el jardiner. [...] El jardiner també és savi perquè no vol que li regalin res, ja que no vol ser comprat. Hi ha un moment que ell treu el cap pel mirador i veu la Miranda i el Francesc embolicant-se. El senyoret Francesc se n'adona i, l'endemà, li dona un bitllet al jardiner per comprar el seu silenci. [...] A més, ell coneix el que implica perdre una persona, és a dir, allò que la Rosamaria i els pares de l'Eugeni estan a punt de viure –la mort de les persones que estimen– ell ja ho ha viscut, ell ja ha viscut perdre la Cecília i, per tant, els diners no tenen el poder. El jardiner té una manera de mirar molt bonica, observa als personatges, però sense ser tafaner [...]. Durant la novel·la, l'autora planteja la pregunta de si els diners poden comprar l'amor o no. El jardiner, com que ja ha viscut la pèrdua de la Cecília, això l'ha fet veure que els diners no són tan importants com l'amor. La Rosamaria deixa anar tot l'entorn que l'ha fet créixer per diners. Amb aquells diners, munten un jardí més gran. Qui realment està al costat del jardí, tocant la terra, és el jardiner, una persona de baix estatus social. Tot i no estar gaire expressats, per mi és un dels temes centrals de la trama [...]. La novel·la ens explica que aquests diners també porten la llavor d'una tragèdia, tot el que compres amb diners, després arriba una factura més forta. [...] No sabem si Rodoreda es va casar amb el seu tiet per diners o no. El seu tiet torna de les Amèriques ric, això fa que representi els diners dins la vida de Rodoreda. Però el seu tiet era una mica garrepa. Ho sabem perquè la Rodoreda va fer un petit dietari i es queixava perquè el seu marit no li comprava tot el que ella volia. Si hem de centralitzar els diners a l'esfera de la família de la Rodoreda, crec que qui els personalitza és el Joan Gurguí, el marit.*

—Creus que hi ha un paral·lelisme entre l'autora i el narrador a l'hora de combatre la soledat amb l'estudi de la botànica?

—*Rodoreda tenia, fins i tot, un interès científic amb les flors. Des del 1946 fins al 1954 va estar allotjant-se a París. Allà, va al jardí botànic a veure les flors amb una llibreta a la qual*

escriu, amb mala lletra a causa de la paràlització que va patir del braç, el nom científic de les flors i les seves observacions sobre elles. [...] Quan Rodoreda torna a Catalunya després del seu llarg exili, primer s'instal·la a casa de la Carme Manrubia a Romanyà de la Selva i, quan té prou diners [...], es fa una casa. [...] Ella encarna el jardiner i recrear el jardí, perquè Romanyà està molt a la vora del mar. No en tots els aspectes, perquè la seva llar no és una casa de gent molt rica, però, sí que té un jardí.

—Quin impacte creus que pot haver tingut *Jardí vora el mar* en la resta de novel·les de Mercè Rodoreda?

—Com bé diu ella al pròleg de *“Mirall trencat”* és a primera novel·la que pot enviar a un premi després de la Guerra Civil, la Segona Guerra Mundial... Tota aquella època és horrorosa. *“Jardí vora el mar”* és la primera novel·la que, després de tot aquell horror, la veu presentable. El seu company, l'Obiols, a partir de cert moment no publica res. [...] El fet de publicar vol dir, per una banda, que el sistema editorial està prou fort per produir una novel·la en català, imprimir-la i distribuir-la a Catalunya. Clar que la novel·la amb la que es fa famosa és la primera que publica de veritat és *“La plaça del Diamant”* l'any 1962 amb Club Editor. Però la primera que pensava mostrar al públic és *Una mica d'història*. Per tant, marca un camí. Aquesta és una novel·la en primera persona que narra un senyor que va dient que no sap explicar les històries. *“La plaça del Diamant”* té un narrador en primera persona: una noia, la Natàlia, que parla baixet dins de la societat perquè no és de classe alta. L'anècdota del roser i el nom de la Cecília també apareixen a *“El carrer de les Camèlies”*. El color de la Cecília de *“Jardí vora el mar”* és el lila, el de la Cecília de *“El carrer de les Camèlies”* és el malva. El tema del jardí apareix a *“Mirall trencat”*, *“El carrer de les Camèlies”*, *“Quanta, quanta guerra...”* i *“La mort i la primavera”*. [...] M'ha cridat molt l'atenció la paraula que has utilitzat per formular la pregunta, la paraula *“impacte”*, perquè una de les coses que Rodoreda buscava estilísticament era impactar. Això ho parla molt per cartes amb l'Obiols: com més impactant sigui, més s'ho mirarà el públic.

—Creus que hi ha un motiu pel qual *Jardí vora el mar* no ha destacat tant?

—Rodoreda té obres que criden l'atenció al públic just quan es publiquen. Però, també té novel·les que passats seixanta anys, de cop i volta, és quan assoleixen l'èxit.

“La plaça del Diamant” és un èxit que es va anar fent a poc a poc. La crítica no va participar en aquest èxit, va ser el públic. Ella sabia que ella es faria famosa amb aquella novel·la perquè toca el tema que s'havia de tocar. El trauma que va suposar la Guerra Civil Espanyola encara no havia trobat la veu per part dels perdedors de la guerra l'any 1962 i ella li posa veu. Li posa veu a través d'una dona, que viu des dels anys vint fins als seixanta o cinquanta, tota la seva vida com l'havien viscut la gent que s'havia quedat a Barcelona.

Per primera vegada, va quedar cristal·litzat tot el que havia viscut la gent. L'encert del tema va fer que el públic lector s'hi sentís identificat i poguessin fer entendre als seus fills com va ser el temps de la guerra. Tan bon punt es va acabar la guerra, la gent no li explicava als seus fills el que van viure, callaven per culpa de la por. Llavors, apareix un intermediari per curar el trauma col·lectiu. "Mirall trencat" és una novel·la escrita en tercera persona és la història de tota una família amb les seves diverses generacions i hi ha la divisió de classes. Segurament va agradar molt perquè s'empeltava en l'època del modernisme. Aquesta novel·la va connectar molt ràpidament amb el públic. "La mort i la primavera" no la va acabar, és a dir, no està prou perfilada per ser publicada segons l'autora, es va publicar quan es va morir en contra de l'opinió de l'autora. Quan es va publicar, no va tenir gaire ressò. L'any 2017 torna a haver-hi un trauma gros i, una novel·la que havia estat publicada l'any 1981, va tenir un èxit de vendes inaudit. La seva obra està molt lligada al moment polític. A la novel·la "La mort i la primavera", veuen tot el que els hi fan els grans als petits i es revengen [...]. Qui et diu que per algun motiu –se'n fa una pel·lícula o passa alguna cosa dins la societat– d'aquí a uns anys, "Jardí vora el mar" troba la connexió amb el públic. Escriure és enviar una carta cap al futur i ja veurem què passarà.

Club de Lectura

El meu objectiu secundari era descobrir per què aquest llibre no ha tingut tant d'èxit com altres novel·les de Mercè Rodoreda. A part d'entrevistar a la Marina Porrás, la Roser Porta i l'Eva Comas i Arnal per saber què n'opinaven de la rebuda per part del públic lector de *Jardí vora el mar*, he pogut saber què opinaven del llibre diverses ciutadanes de Cornellà de Llobregat, la meva ciutat. Això ha estat possible gràcies a les llibreteres de Pati Blau Llibres.

L'any passat, gràcies a la nova matèria de primer de Batxillerat, Estada en l'empresa, vaig tenir l'oportunitat de fer unes pràctiques a aquesta llibreria tan meravellosa que enriqueix culturalment la nostra ciutat. Quan les vaig acabar, em van oferir l'oportunitat d'afegir *Jardí vora el mar* a un dels seus clubs de lectura, Dones Literàries, per poder donar més visibilitat a aquesta obra i fer que la gent llegís aquest llibre.

El 27 de setembre de 2024 vaig poder assistir a aquest club de lectura. Hi havia vint-i-dues persones d'edats i professions molt diverses. Vam estar una tarda tractant diversos temes del llibre i relacionant-los amb la vida de l'autora.

Vull aprofitar aquests annexos per mostrar "la veu del poble" respecte a aquest llibre. Per finalitzar el treball de recerca, adjuntaré algunes de les opinions sobre *Jardí vora el mar*, de manera anònima, d'alguns dels participants del club de lectura.

Dones literàries, club de lectura de Pati Blau Llibres (https://www.instagram.com/p/C8_kiZcMeMb/?img_index=1)

- Al principi em va costar una mica endinsar-me a la trama. Però al tercer capítol ja sentia que estava dins d'aquella casa. M'agrada molt l'estil que utilitza l'autora per escriure.
- És el segon llibre que lleigeixo de Mercè Rodoreda. Mentre estava llegint *Jardí vora el mar*, sentia que l'estil era molt semblant a l'altre novel·la que havia llegit d'ella, *Mirall trencat*.

- L'autora escriu molt bé, però m'ha semblat una novel·la massa descriptiva, tant que de vegades es feia una mica tediós. La part que més m'ha agradat és la història dels protagonistes que estaven enganxats a una cosa que no va ser ni serà.
- El que més m'ha agradat del llibre és la descripció de l'espai on transcorre la història. Això em feia sentir com si estigués de vacances. També m'ha agradat molt l'èmfasi que posa l'autora als colors de cada objecte.
- M'ha encantat. Mai havia llegit cap llibre de Mercè Rodoreda, per tant, no puc comparar *Jardí vora el mar* amb cap altra obra de l'autora. El que sí que puc dir és que em va costar molt recordar dels noms de tots els personatges.
- Tornar a llegir una novel·la de Mercè Rodoreda m'ha fet sentir com si tornés a l'institut. M'agrada el ritme que té Rodoreda a l'escriure. M'agrada que tracti el tema de les classes socials i s'expliqui els estius d'uns burgesos des de la mirada d'un jardiner.
- El jardiner és espectacular. És un personatge molt interessant perquè sabem qui és, però no com és.
- M'agrada el llenguatge col·loquial que utilitza el personal del servei. També m'agrada que aquesta obra sigui narrada a través de xafarderies que s'expliquen els uns als altres.
- No m'ha agradat i no l'he acabada.
- M'agrada molt la figura del jardiner.
- M'agrada l'escriptura però falta acció.
- A segon de Batxillerat vaig llegir *La plaça del Diamant* i no la vaig gaudir tant com aquesta per culpa de la pressió d'aquell curs. *Jardí vora el mar* m'ha agradat molt i ha fet que tingui ganes de llegir més obres de l'autora.
- L'univers rodoredià em recorda a l'institut. En aquest cas, el jardiner m'ha captivat: és el narrador de la història i el psicòleg dels personatges.
- Com que no havia llegit mai cap llibre de Mercè Rodoreda, sento que hi ha molta diferència de l'experiència viscuda a aquesta lectura entre els que no l'havíem llegit mai i els que l'havien estudiada a l'institut. La trama m'ha semblat molt bonica. Crec que és una novel·la fàcil de llegir.
- El que m'ha fascinat més són les descripcions de les flors.
- No havia llegit mai cap obra de Mercè Rodoreda. És increïble com d'una història senzilla en fa una obra d'art. El llenguatge col·loquial m'ha recordat a la meva infantesa: jo vivia en un ambient rural i hi ha paraules com per exemple: "mesella", que es deia molt a casa. És espectacular com una obra d'art em pot recordar al meu entorn d'una manera tan propera.

Després d'haver opinat sobre el llibre, la Susana Álvarez va resumir breument la vida de Mercè Rodoreda i, després vaig explicar diverses curiositats sobre la novel·la.

Resumidament, va ser una experiència molt bonica perquè vaig tenir el privilegi de poder compartir la meua recerca sobre l'autora i, en particular, la novel·la *Jardí vora el mar* amb gent que des de l'institut que no llegia cap obra de Rodoreda. Fins i tot, he tingut el plaer d'aconseguir que la gent que encara no coneixia l'univers rodoredià, agafés un llibre d'ella i s'endinsés en la seva literatura.

8. Agraïments

Voldria aprofitar aquest apartat per expressar el meu agraïment a totes les persones que m'han ajudat directa o indirectament a fer aquest treball.

Primerament, voldria donar les gràcies al meu tutor, per haver confiat sempre en aquest treball i per animar-me des d'un primer moment a estudiar allò que de veritat m'agrada.

Seguidament, vull agrair a les entrevistades: Marina Porrás, Roser Porta i Eva Comas i Arnal, per tot el seu temps, la seva col·laboració amb aquest Treball de Recerca i la seva dedicació als estudis sobre Mercè Rodoreda.

Tot seguit, vull agrair a la Llibreria Pati Blau per l'ofertament d'assistir i interactuar a un Club de Lectura sobre *Jardí vora el mar*. A més, també volia donar-los les gràcies per mantenir viva la flama que encén la literatura a Cornellà de Llobregat.

També m'agradaria agrair a la meua tutora de primer d'ESO, per haver-me endinsat a la literatura rodorediana.

Altrament, vull donar les gràcies a la meua família, amics i altres professors per haver-me acompanyat durant tot aquest procés.

Per acabar, gràcies a tu per haver dedicat el teu temps a llegir aquest treball.